

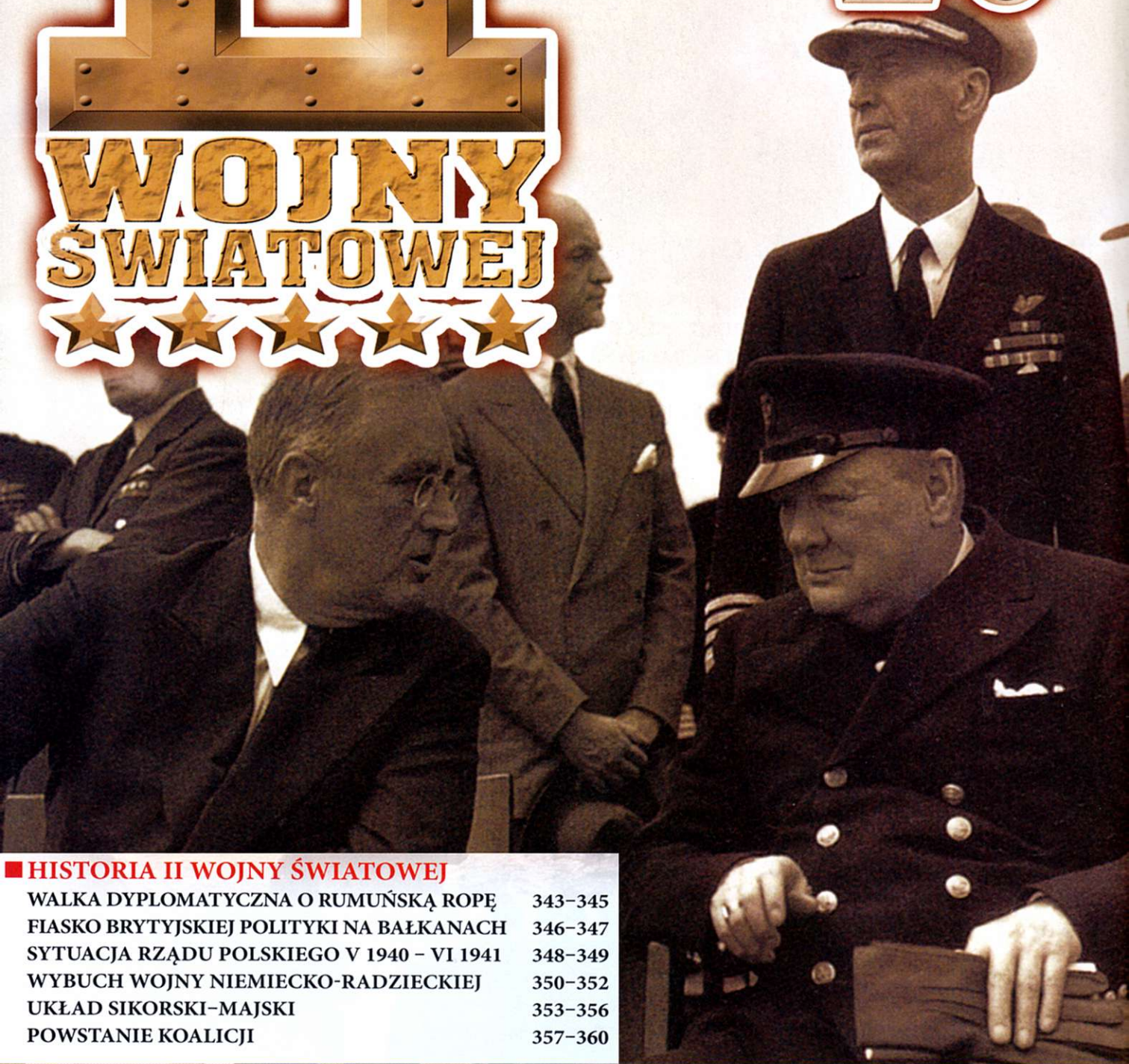
ENCYKLOPEDIA

TOP

WOJNY
ŚWIATOWEJ

20

HISTORIA II WOJNY ŚWIATOWEJ

WALKA DYPLOMATYCZNA O RUMUŃSKĄ ROPE	343-345
FIASKO BRYTYJSKIEJ POLITYKI NA BAŁKANACH	346-347
SYTUACJA RZĄDU POLSKIEGO V 1940 - VI 1941	348-349
WYBUCH WOJNY NIEMIECKO-RADZIECKIEJ	350-352
UKŁAD SIKORSKI-MAJSKI	353-356
POWSTANIE KOALICJI	357-360

POWSTANIE KOALICJI

UKŁAD SIKORSKI-MAJSKI - WALKA DYPLOMATYCZNA O ROPE

WALKA DYPLOMATYCZNA O RUMUŃSKĄ ROPE

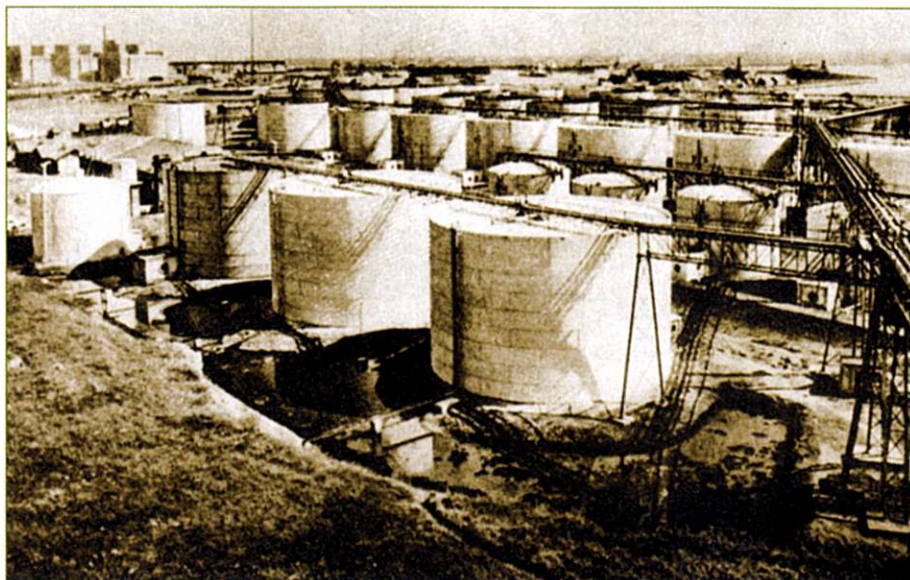
W połowie lat 30. XX w. Bałkany stały się ważnym elementem polityki europejskiej. Jugosławia oraz Rumunia dysponowały znacznymi zasobami surowców naturalnych (ropa naftowa, boksyty, rudy żelaza), przez ten obszar przebiegała także jedna z najważniejszych dróg wodnych w Europie, jaką był Dunaj. Ekspansja polityczna i gospodarcza Niemiec i Włoch, która rozpoczęła się na początku lat 30. XX w., napotkała zdecydowany opór ze strony dyplomacji brytyjskiej. Narastający konflikt brytyjsko-niemiecki z czasem musiał objąć także państwa bałkańskie.

Po I wojnie światowej jednym ze zwycięskich państw Europy Południowej wchodzących w skład ententy było Królestwo Rumunii, tradycyjnie związane sojuszem wojskowym z Francją, a od 1921 r. z Polską. Pokonane Węgry oraz Bułgaria pozostawały w konflikcie z Rumunią, której pozycja i znaczenie rosły. Mocne oparcie dla tego kraju w zwalczaniu rewizjonistycznych dążeń Węgrów i Bułgarów (jednak w znacznie mniejszym stopniu niż na Węgrzech) stanowiła Jugosławia (do 1928 r. Królestwo Serbów, Chorwatów i Słoweńców

– SHS); państwa te politycznie i gospodarczo wspierała Czechosłowacja. Ścisła polityka współpracy pomiędzy Czechosłowacją, Rumunią i Jugosławią doprowadziła do powstania tzw. Małej Ententy. Czechosłowacja stała się głównym eksporterem uzbrojenia do Jugosławii i Rumunii, co z kolei spotkało się z przeciwdziałaniem ze strony Francji i Polski. Francja odgrywała istotną rolę zarówno w gospodarce rumuńskiej, jak i jugosłowiańskiej. Na przełomie 1937 i 1938 r. rząd francuski podjął ostatnią próbę (tzw. projekt Delbosa) zreformowania stosunków gospodarczych w Rumunii. Ekspansja firm włoskich i niemieckich na terenie Węgier i Bułgarii spowodowała, że rządy Rumunii i Jugosławii poczuły się zagrożone. Rumunia ze względu na swoje zasoby ropy naftowej stała się przedmiotem wojny dyplomatycznej Wielkiej Brytanii i Francji oraz Niemiec.

Rumunia po zakończeniu I wojny światowej zajęła znaczne tereny należące do Królestwa Węgier (Siedmiogród – Transylwania) oraz Bułgarii (rejon Dobruży). Francuzi w swojej polityce gwarantowali nienaruszalność granic

Rumunii, Brytyjczycy nie zamierzali brać na swoje barki takiego zobowiązania. Ten dysonans postanowili wykorzystać Niemcy, którzy prowadząc zręczną politykę popierania roszczeń węgierskich, starali się wpłynąć na politykę Karola II, co prawie im się udało. Sytuacja dyplomatyczna skomplikowała się na przełomie 1938 i 1939 r. Rozpad Czechosłowacji pod koniec 1938 r. okazał się zgubny dla Małej Ententy. Rumuni stanęli przed realnym zagrożeniem ze strony Węgrów, którzy w listopadzie 1938 r. zajęli zachodnią część Rusi Podkarpackiej oraz część południowej Słowacji. W tej sytuacji Brytyjczycy i Francuzi starali się wymóc na Rumunach ograniczenie dostaw ropy do Niemiec. Niemcy postanowili jednak robić wszystko, aby przeciągnąć ich na swoją stronę. Za ropę oraz produkty rolnicze (kukurydza, jęczmień, bydło itp.) Rumunia chciała otrzymać sprzęt wojskowy, problem polegał jednak na tym, że niemiecka produkcja zbrojeniowa pokrywała zaledwie potrzeby Wehrmachtu. Rozwiązanie przyniosła zwycięska kampania przeciwko Polsce. 29 IX 1939 r. rządy niemiecki i rumuński podpisały układ handlowy, na mocy któ-

Największym bogactwem naturalnym Rumunii była ropa naftowa, z jej też powodu kraj ten znajdował się w centrum zainteresowania zarówno hitlerowskiej III Rzeszy, jak i Wielkiej Brytanii. Na zdjęciu zbiorniki z ropą w Konstancy nad Morzem Czarnym.

rego III Rzesza miała otrzymać 1,5 mln t ropy naftowej i produkty rolnicze o łącznej wartości 40 mln marek w zamian za sprzęt wojskowy... jaki zabrały ze sobą wycofujące się do Rumunii jednostki Wojska Polskiego. Sprzedaż ropy musiały prowadzić przedsiębiorstwa, w których udziały większościowe posiadały firmy francuskie i brytyjskie, co dla rządów tych krajów było nie do przyjęcia. W efekcie nacisków ilość ropy sprzedanej do Niemiec w grudniu 1939 r. wyniosła 60 tys. t, a do Wielkiej Brytanii – 140 tys. t. Dalszy, wręcz katastrofalny spadek sprzedaży nastąpił w styczniu i lutym 1940 r. (28 i 21 tys. t do Niemiec przy 120 i 75 tys. t do Wielkiej Brytanii). Brytyjczycy umiejętnie stosowali zarówno naciski, jak i „zachęty”. W styczniu i marcu rząd Jego Królewskiej Mości zgodził się na sprzedaż 40 samolotów bombowych Bristol Blenheim oraz 12 samolotów myśliwskich Hawker Hurricane, które natychmiast dostarczono. Do maja 1940 r. Rumuni dostarczali miesięcznie o 50% więcej ropy Brytyjczykom niż Niemcom.

Brytyjczycy osiągnęli ten cel dzięki kontrolowaniu (częściowo z Francuzami i Amerykanami) największych kompanii naftowych. Ich rząd już na początku września 1939 r. podjął rozmowy z przedstawicielami kompanii Astra Romana, Steaua Romana i Unirea dotyczące skali produkcji ropy oraz sposobu jej sprzedaży. Sprawa zablokowania dostaw tego surowca była niezwykle ważnym elementem polityki brytyjskiej do tego stopnia, że

przy Foreign Office (MSZ) utworzono Komitet do spraw Koordynacji Dostaw Sojuszniczych. Maurice Hankey, który stanął na czele Komitetu, osiągnął sukces, podpisując z przedstawicielami kompanii naftowych porozumienie dotyczące ograniczenia sprzedaży ropy do Niemiec. Brytyjczycy zagwarantowali sobie prawo do zakupu całej produkcji bieżącej największych wytwórców ropy. Koszt tego przedsięwzięcia był ogromny, zgodzili się bowiem płacić dwukrotnie więcej, niż wynosiła cena uzyskiwana na wolnym rynku. Francuzi uznali, że koszty zakupu ropy są niewspółmiernie wysokie, i starali się przeforsować inne rozwiązanie. 18 X 1939 r. rząd francuski zaproponował zniszczenie szybów wydobywczych oraz zablokowanie żeglugi na Dunaju. Brytyjczycy zaakceptowali ten pomysł i rozpoczęli przygotowania. Większość dunajskiej żeglugi znajdowała się w rękach firm brytyjskich. W październiku 1939 r. rozpoczęły one nabywanie wszystkich dostępnych barek wykorzystywanych do transportu ropy i zboża. Koszt zakupu wyniósł 54 tys. funtów, co było kwotą olbrzymią (warto wspomnieć, że suma wyasygnowana na program badawczy i budowę silnika odrzutowego inż. White'a w latach 1936–1940 to zaledwie 15 tys. funtów). W listopadzie władzom rumuńskim przedstawiono projekt zniszczenia szybów w razie niemieckiego zagrożenia. Rządy zobowiązywały się do wypłacenia odszkodowania w wysokości 1 mln funtów, a akcję niszczenia miało przeprowadzić rumuńskie

wojsko. Rumuni z dużą rezerwą podeszli do propozycji aliantów, co okazało się całkowicie słuszne. Oczekiwali zdeponowania zaliczek na odszkodowania, pamiętając, że podobna sytuacja miała miejsce podczas I wojny światowej i po jej zakończeniu wszystkie koszty odbudowy zniszczonych instalacji spadły na stronę rumuńską. Jednak pomimo wielu rozmów do maja 1940 r. program odszkodowawczy nie został przygotowany. Brytyjczycy oczywiście postanowili wprowadzić w życie plan sabotażu wydobywania ropy i jej transportu Dunajem. W końcu marca 1940 r. wywiad rumuński (Serviciul Secret de Informatii, którego szefem był płk Mihail Moruzov) otrzymał informację o przygotowywanej akcji sabotażowej w rejonie Żelaznych Wrót (był to system słuz zbudowany jeszcze w XIX w.) w pobliżu miejscowości Golubac. Brytyjczycy i Francuzi skierowali do Rumunii 80 marynarzy, którzy mieli stanowić załogi barek transportujących towary na Węgry. Rumunom udało się zapobiec sabotażowi, który Niemcy mogliby uznać za działania skierowane bezpośrednio przeciwko nim. Należy bowiem pamiętać, że sytuacja polityczna Rumunii na początku 1940 r. była fatalna. Poparcie Niemiec dla Węgrów sprawiło, że utrata Siedmiogrodu była coraz realniejsza. Dodatkowo w marcu Władysław Mołotow wystąpił z oficjalną notą dotyczącą uregulowania „problemu” rejonu Besarabii i północnej Bukowiny. Rumuni chcieli zachować neutralność za wszelką cenę. Francja stała na stanowisku nienaruszalności granic rumuńskich, Wielka Brytania nie zamierzała jednak być ich gwarantem. Gen. Maurice Gamelin w kwietniu 1940 r. zaproponował wysłanie silnego kontyngentu na Bałkany w celu zablokowania dalszych poczynań niemieckich i radzieckich w tym obszarze. Jednak 14 IV zrezygnowano z tego planu wobec postawy rządu jugosłowiańskiego. Pomysł lądowania na Bałkanach z rezerwą przyjęła także strona brytyjska, obawiano się bowiem,

Brytyjski rząd, z premierem Neville'em Chamberlainem na czele, robił wiele, by strumień rumuńskiej ropy płynął do Wielkiej Brytanii, a nie do Niemiec.

że Włochy mogłyby potraktować ten krok jako wrogi i – związane paktem stalowym (22 V 1939 r.) z III Rzeszą – przystąpić do działań wojennych. Rząd włoski starał się pomagać uchodźcom z Polski, co było wbrew oczekiwaniom strony niemieckiej, a po agresji ZSRR na Finlandię (Rosjanie zostali poparci przez Hitlera, który uznał ją za całkowicie uzasadnioną) zgodził się na sprzedaż uzbrojenia armii fińskiej (np. samoloty Fiat G.50 zostały zatrzymane w Niemczech, gdyż Niemcy na prośbę Rosjan nie zgodzili się na tranzyt). Wiosną 1940 r. włoskie wytwórnie lotnicze Caproni i Reggiane za zgodą i przy pełnym poparciu rządu podpisały, co jest mało znanym faktem, kontrakty na dostawę samolotów do Wielkiej Brytanii. Równocześnie Brytyjczycy całkowicie zlekceważyli zapewnienia rządu rumuńskiego dotyczące neutralności. Gdy we wrześniu 1939 r. zamachowcy należący do Żelaznej Gwardii zamordowali premiera Armanda Călinescu, który był przychylnie nastawiony do współpracy z Wielką Brytanią, lord Halifax doszedł do wniosku, że Rumunia będzie coraz ściślej współpracować z Niemcami. Taki pogląd nie do końca był uzasadniony. Rumuni starali się powiększyć swój potencjał wojskowy i tylko Niemcy zgodzili się dostarczyć żądane wyposażenie. W marcu 1940 r. podpisano umowę na dostawę 360 armat przeciwpancernych oraz innego sprzętu artyleryjskiego. Co interesujące, Niemcy szykowali się do ataku na Francję, a mimo to zgodzili się na sprzedaż uzbrojenia tak bardzo

potrzebnej własnej armii. Wyjaśnienie tego faktu jest proste. Niemcy sprzedali Rumunom zdobyte w Polsce armaty Bofors wz. 36 kalibru 37 mm oraz armaty polowe kalibru 75 mm. W maju podpisano tzw. pakt naftowy, w którym Rumuni zobowiązywali się do sprzedaży stronie niemieckiej 1 mln 250 tys. t ropy. Brytyjczycy bardzo nerwowo zareagowali na tę wiadomość. Dyplomacja brytyjska i francuska postanowiły zakończyć problem Rumunii. W kwietniu Francja zażądała od Rumunów realizacji postanowień traktatu o wzajemnej pomocy wojskowej. Przegrana kampania w Norwegii nie wpłynęła znacząco na Karola II i rząd. Rumuni przystąpili do organizowania baz lotniczych przeznaczonych dla Francuzów. Sytuacja zaczęła się zmieniać po niemieckim ataku na Francję. Przełamanie obrony francuskiej pod Sedanem, kapitulacja Belgów oraz otrzymane informacje o zamierzeniach Mussoliniego sprawiły, że polityka rumuńska zmieniła się diametralnie.

W lipcu 1940 r. Mołotow oświadczył lordowi Halifaxowski, że rząd radziecki poza Besarabią i północną Bukowiną ma także inne roszczenia, których jednak nie przedstawił. Równocześnie Rosjanie rozpoczęli pertraktacje z rządem bułgarskim, któremu oferowali „pomoc” w odzyskaniu obszaru Dobrudży. Car Borys III odrzucił tę propozycję. Równocześnie dyplomacja bułgarska rozpoczęła akcję mającą przedstawić prawa tego kraju do obszaru południowej Dobrudży. Okazało się, że dążenia Bułgarii całkowicie popierają Brytyjczycy. Co zatem kierowało nimi

w ich polityce wobec Rumunii? Po klęsce Francji rząd brytyjski doszedł do wniosku, że należy przystąpić do naprawiania stosunków z ZSRR. 14 VI 1940 r. do Moskwy przybył nowy ambasador brytyjski Stafford Cripps, który miał przeprowadzić rozmowy dotyczące sytuacji politycznej w Europie. Mołotow zapoznał go ze stanowiskiem radzieckim w kwestii Besarabii i północnej Bukowiny, które zostało przyjęte do wiadomości. Brytyjczycy nie zamierzali robić z tego problemu. Równocześnie 1 VII premier Winston Churchill wystosował list do Stalina, w którym zachęcał Rosjan do przeciwstawienia się niemieckiej dominacji w Europie oraz do „konsultacji w sprawach dotyczących interesów obu państw w Europie”. List ten utwierdzał Rosjan w przekonaniu, że Niemcy starają się opanować rejon Bałkanów przy pomocy Włoch. Rosjanie uważali, że Bałkany są od stuleci rejonem pozostającym pod ich wpływem. Brytyjczycy zakładali, że zwiększenie radzieckiej obecności wojskowej na Bałkanach doprowadzi do konfliktu z Niemcami lub Włochami, a taki rozwój sytuacji byłby dla Zjednoczonego Królestwa najbardziej pożądanym.

Politykę poprzedniego rządu wobec Rumunii kontynuował Winston Churchill, który został premierem 10 V 1940 r.

FIASKO BRYTYJSKIEJ

POLITYKI NA BAŁKANACH

30 VIII 1940 r. ogłoszono postanowienia tzw. drugiego arbitrażu wiedeńskiego, które dotyczyły Rumunii. Zmuszono ją do odstąpienia ok. 2/3 obszaru Siedmiogrodu na rzecz Węgier oraz południowej Dobrudży na rzecz Bułgarii. Wcześniej – już 28 VI – na tereny Besarabii i północnej Bukowiny wkroczyły oddziały radzieckie. Oznaczało to, że Rumunia utraciła ok. 1/3 swojego terytorium, które zamieszkałe było przez ok. 1,5 mln obywateli (ponad połowę z nich stanowili etniczni Rumuni). Stanowisko państw wchodzących w skład tzw. Ententy Bałkańskiej (Jugosławia, Bułgaria i Turcja) było całkowicie rozbieżne. Rząd w Belgradzie z premierem Dragišą Cvetkovićem starał się nie angażować. Wprawdzie po podpisaniu układu z Wielką Brytanią Turcja skierowała do rządu rumuńskiego zapytanie dotyczące realizacji sojusz-

niczych zobowiązań, lecz jednocześnie oznajmiła, że dopiero „obecność wojsk obcych w rejonie Dardaneli będzie uznana za zagrożenie dla strony tureckiej”. Turcja we wspomnianym traktacie otrzymała doskonale warunki wymiany gospodarczej i nie zamierzała się angażować w przedsięwzięcia dyplomatyczne, które strona brytyjska mogłaby uznać za nieprzyjazne.

W nocy z 27 na 28 III doszło do zamachu stanu. Na tron wstąpił król Piotr II, a nowym premierem został gen. Dušan Simović. Jak się okazało, spiskowcy otrzymali wsparcie Brytyjczyków, którzy w ten sposób starali się odwrócić niekorzystną sytuację. Złożyli także obietnicę poparcia Jugosławii w sporze o Triest i Istrię, które były przyczyną przewlekłego konfliktu z Włochami. Nie odbiegli zatem od stosowanego wcześniej schematu dotyczącego pozyskiwa-

Piotr II, król Jugosławii, który doszedł do władzy w wyniku zamachu stanu z dnia 27 III 1941 r.

nia sojuszników. Oczywiście wszelkie uzgodnienia były tajne (taki sposób prowadzenia polityki przez Brytyjczyków wypomniął Churchillowi prezydent Roosevelt podczas rozmów dotyczących Karty atlantyckiej).

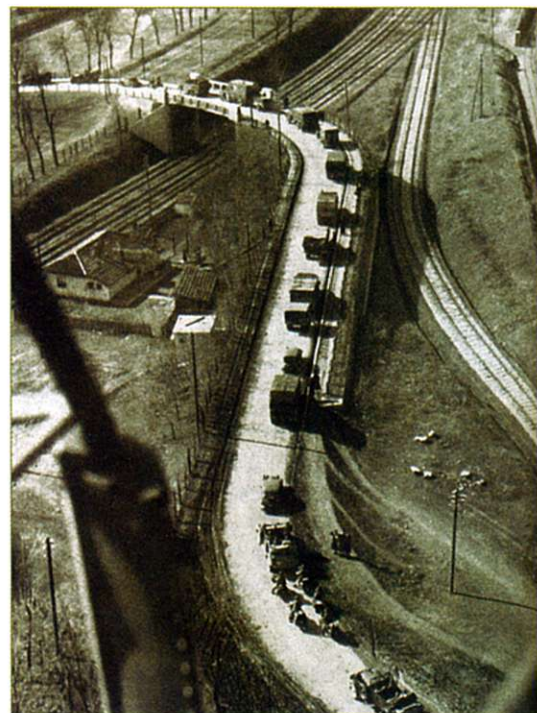
Chwila przystąpienia Jugosławii do paktu trzech.

Na czele spisku stał gen. Bora Mirković, który wraz z gen. Bogoljubem Iliciem oraz gen. Petarem Živkovicem przekonał wielu oficerów o konieczności przewrotu. Gen. Simović został wyznaczony na premiera i politycznego przywódcę. Przewrót przychylnie przyjęło społeczeństwo oraz część partii politycznych, które reprezentowały Serbów. Okazało się bowiem, że Serbowie obawiali się politycznego zbliżenia z Niemcami i Włochami, które mogło przynieść wzrost pozycji Chorwatów i Słowenów. Nowy premier w rozmowie z ambasadorem III Rzeszy w Belgradzie Wiktoorem Heerenem zadeklarował kontynuację dotychczasowej polityki zagranicznej. Hitler nie zamierzał jednak tolerować tej sytuacji i wieczorem 28 III postanowił rozszerzyć operację „Marita”. W efekcie Jugosławia została zaatakowana i po krótkiej kampanii poniosła klęskę. Fiasco – kolejne – poniosła także dyplomacja brytyjska. Kielich goryczy przelał upadek Grecji oraz olbrzymie straty, jakie ponieśli Brytyjczycy. Wkrótce okazało się, że zbliżenie z ZSRR, o które już od 1940 r. zabiegał Churchill, jest możliwe. Niemcy i Włosi starali się doprowadzić za wszelką cenę do porozumienia z rządem jugosłowiańskim. Regent Jugosławii książę Paweł, który sprawował władzę w imieniu małoletniego króla Piotra, umiejętnie sterował polityką rządu. Jugosławia wywiązywała się ze wszystkich zobowiązań gospodarczych wobec III Rzeszy, a jednocześnie prowadziła rozmowy zarówno z Brytyjczykami, jak i Rosjanami. W październiku 1940 r. Niemcy

zapropowały, aby Bułgaria przystąpiła do paktu trzech, co zostało jednak odrzucone. Niespodziewana agresja Włoch na Grecję (28 X 1940 r.) całkowicie zmieniła sytuację. Grecja zwróciła się do Wielkiej Brytanii z prośbą o pomoc i już następnego dnia na Krecie wyładowały wojska brytyjskie. Oznaczało to, że Wielka Brytania będzie musiała zaangażować się militarnie na Bałkanach. Jednak o ile jeszcze w 1939 r. w większości państw Brytyjczycy cieszyli się sympatią, o tyle już w 1940 r. to Niemcy byli podziwiani, głównie za sprawą swoich spektakularnych zwycięstw. Już 25 XI Bułgarzy zgodzili się na przyjęcie kontyngentu niemieckich specjalistów oraz dozоровanie przestrzeni powietrznej przez Luftwaffe. Niemcy obawiali się, że samoloty RAF-u mogą dokonać nalotów bombowych na rumuńskie rafinerie. Ambasador Wiktor Heeren podjął rozmowy z ministrem spraw zagranicznych Aleksandrem Cincar-Markovicem dotyczące stanowiska Jugosławii wobec wojny włosko-greckiej. Jugosłowianie oznajmili, że zachowają neutralność, ale równocześnie wyrazili zainteresowanie portem w Salonikach. Brytyjczycy starali się wszelkimi metodami wzmocnić frakcję w rządzie przeciwdziałającą się zbliżeniu z Niemcami. Dzięki tym działaniom rząd jugosłowiański stanowczo odmówił zgody na tranzyt wojsk włoskich, które miano skierować na front do Grecji, a to oznaczało, że Niemcy muszą się liczyć z podobną odmową. Sytuacja na froncie włosko-greckim w grudniu 1940 r. była katastrofalna. Jeszcze 5 XII Hitler zakładał, że Wehrmacht nie będzie się angażował w działania przeciwko temu państwu, jednak już 13 XII wydał Dyrektywę nr 20, w której rozkazał opracowanie planu inwazji na Grecję, a już

Kolumna ciężarówek Wehrmachtu w drodze do nowych miejsc stacjonowania, pogranicze rumuńsko-bułgarskie.

28 XII otrzymał prośbę rządu włoskiego o pomoc w działaniach wojennych przeciwko Grecji. 21 XII Niemcy zaproponowali Jugosławii przystąpienie do paktu trzech mocarstw, lecz dwa dni później propozycja ta została odrzucona. Postanowili wzmocnić nacisk dyplomatyczny na rząd jugosłowiański. Rozpoczęto zabiegi mające skłonić Bułgarię do przyjęcia paktu trzech, co oznaczałoby osłabienie pozycji Jugosławii. 1 III 1941 r. Bułgaria przystąpiła do paktu. Brytyjczycy natychmiast skierowali ostrą notę dyplomatyczną, w której stwierdzali, że obecność wojsk niemieckich zostanie oceniona nieprzychylnie. Stanowisko brytyjskie zostało „poparte” przez Rosjan, który określili przystąpienie do paktu jako „krok nieprzyjazny”. Ostatecznie Niemcy w nocy wystosowanej do Molotowa usprawiedliwili swoje stanowisko działaniami zmierzającymi do wyrzucenia Brytyjczyków z Grecji. Regent Jugosławii książę Paweł wpadł w pułapkę zastawioną przez Ribbentropa. W lutym 1941 r. wysłano do Rzymu Vladislava Stakicia z misją wysondowania, czy za cenę przystąpienia do paktu Niemcy zaprzestaną popierania Bułgarii. Włosi potwierdzili, że Niemcy są skłonni przystać na taką propozycję. Rozpoczęto rozmowy jugosłowiańsko-niemieckie. 25 III Jugosławia formalnie przystąpiła do paktu trzech.

SYTUACJA RZĄDU POLSKIEGO V 1940 – VI 1941

Kłeska Francji w czerwcu 1940 r. była wstrząsem dla rządu polskiego, na czele którego stał gen. Władysław Sikorski. Poparcie rządu francuskiego dla tego polityka doprowadziło we wrześniu 1939 r. do objęcia przez niego stanowiska premiera i później (7 XI 1939 r.) Naczelnego Wodza. Sikorski stał w silnej opozycji w stosunku do prezydenta RP Władysława Raczkiewicza oraz wielu polityków, którzy znaleźli się na emigracji. Naciski strony francuskiej doprowadziły do tego, że Sikorski oraz politycy skupieni w tzw. Froncie Morges mieli w swoich rękach pełnię władzy. O ile Francuzi popierali Sikorskiego, o tyle rząd polski, pomimo uznania go przez Francję i Wielką Brytanię za jedyne legalnego przedstawiciela Rzeczypospolitej, nie był traktowany jako równorzędny partner polityczny. Zaskakujące było stanowisko Francji oraz Wielkiej Brytanii

w kwestii polityki ZSRR prowadzonej wobec Polski. Anglicy starali się bagatelizować zajęcie wschodnich województw RP. Podobna sytuacja dotyczyła wspólnego stanowiska trzech państw wobec polityki prowadzonej przez III Rzeszę na ziemiach okupowanych. Rząd polski chciał opracowania wspólnej deklaracji dotyczącej grabieży dokonywanych przez Niemców, zwłaszcza w sferze gospodarki oraz kultury. Francuzi zgodzili się w kwietniu na podpisanie takiego komunikatu, Anglicy odmówili i sprzeciwili się jakimkolwiek sankcjom prawnym przeciwko Niemcom z tych powodów. Dopiero w lutym 1940 r. rząd Sikorskiego uzyskał zgodę Francji i Wielkiej Brytanii na to, aby przedstawiciele Polski brali udział w posiedzeniach Najwyższej Rady Wojennej Sprzymierzonych i to – jak to określono – „w sprawach dotyczących Polski”. Z tego zakresu wyłączono wszel-

Gen. Władysław Sikorski odznacza dwóch szeregowych po zakończeniu ćwiczeń poligonowych w Szkocji wiosną 1941 r. Polscy żołnierze noszą francuskie hełmy Mle. 1935 przeznaczone dla wojsk zmotoryzowanych, wykorzystywane w początkowym okresie szkolenia polskich jednostek w Wielkiej Brytanii głównie w jednostkach rozpoznawczych.

kie posiedzenia, na których omawiano działania wojenne przeciwko Niemcom. Najbardziej jaskrawym przykładem był fakt, że gdy po zaatakowaniu przez ZSRR Finlandii rządy Francji i Wielkiej Brytanii zamierzały wysłać Korpus Ekspedycyjny, w skład którego miały wchodzić jednostki polskie, sprzymierzeni nie skonsultowali tej decyzji z władzami polskimi. Tworzące się jednostki Wojska Polskiego formalnie podlegały bezpośrednio

francuskiemu Sztabowi Generalnemu, który mógł skonsultować tę decyzję z władzami polskimi, lecz nie musiał tego robić. Sikorski próbował się temu przeciwstawić, jednak uległ francuskim żądaniom – zgodził się sformować Samodzielną Brygadę Strzelców Podhalańskich i skierować ją do Finlandii. Ostatecznie Podhalańczycy wylądowali w Norwegii, gdzie walczyli w rejonie Narwiku. Dopiero 24 IV 1940 r., a więc po zaatakowaniu przez Niemców Danii i Norwegii, rządy Francji i Wielkiej Brytanii zgodziły się na pełny udział przedstawicieli rządu RP w posiedzeniach Rady Najwyższej (byli to gen. Sikorski i August Zaleski). Gdy Wehrmacht rozpoczął działania we Francji, wydarzenia na froncie całkowicie zaskoczyły Sikorskiego. Brak jakiegokolwiek reakcji na załamanie się obrony francuskiej spowodował, że większość odbudowanej armii polskiej została utraczona. 17 VI rząd podjął uchwały o kontynuowaniu walk po upadku Francji i ewakuacji prezydenta do Wielkiej Brytanii. Podjęto rozmowy z Brytyjczykami o ewakuacji wojska do Wielkiej Brytanii. 25 VI z portów w Breście, Saint-Nazaire i La Rochelle odpłynęły ostatnie statki z polskimi żołnierzami.

Po przybyciu do Londynu Sikorski spotkał się z Churchillem, który zdecydowanie poparł rząd. Opozycja wysuwała wobec niego wiele zastrzeżeń, które dotyczyły zwłaszcza ewakuacji armii polskiej z Francji. Sytuacja Sikorskiego pogorszyła się jeszcze bardziej, gdy prezydent RP Raczkiewicz dowiedział się o memoriale

skierowanym na ręce ministra Halifaxa. Dotyczył on możliwości utworzenia jednostek polskich na terenie ZSRR, tak aby przystąpiły do walki z Niemcami. Autorem głównych tez tego opracowania był Stefan Litauer, korespondent Polskiej Agencji Telegraficznej w Londynie. Zawarta w tym memoriale propozycja utworzenia formacji polskich wiązała się częściowo z podjętymi próbami brytyjskimi pozyskania ZSRR do walki przeciwko III Rzeszy. Wystąpienie z takim projektem przekraczało uprawnienia konstytucyjne Sikorskiego oraz dawało rządowi ZSRR argument przetargowy w dyskusji o aneksji wschodnich województw Polski. W niektórych kręgach rządu polskiego powstało przeświadczenie, że memoriał jest częścią brytyjskiego planu dyplomatycznego mającego „oblaskawić” Stalina i zachęcić go do zbrojnego wystąpienia po stronie Brytyjczyków lub neutralności. Działania prezydenta Raczkiewicza doprowadziły do wycofania memoriału i podjęcia oficjalnego stanowiska, w którym rząd polski informował lorda Halifaxa, że była to wyłącznie notatka „techniczna”. Sprawa nie zakończyła się jednak w momencie wycofania memoriału. Stał się on iskrą, która spowodowała wybuch. Sikorski oraz minister Stanisław Kot bezprzykładnie atakowali swoich przeciwników, ich ataki skupiły się na ministrze Zaleskim oraz prezydencie Raczkiewiczu. W efekcie 18 VII 1940 r. prezydent RP odwołał Sikorskiego ze stanowiska premiera i Naczelnego Wodza. Wie-

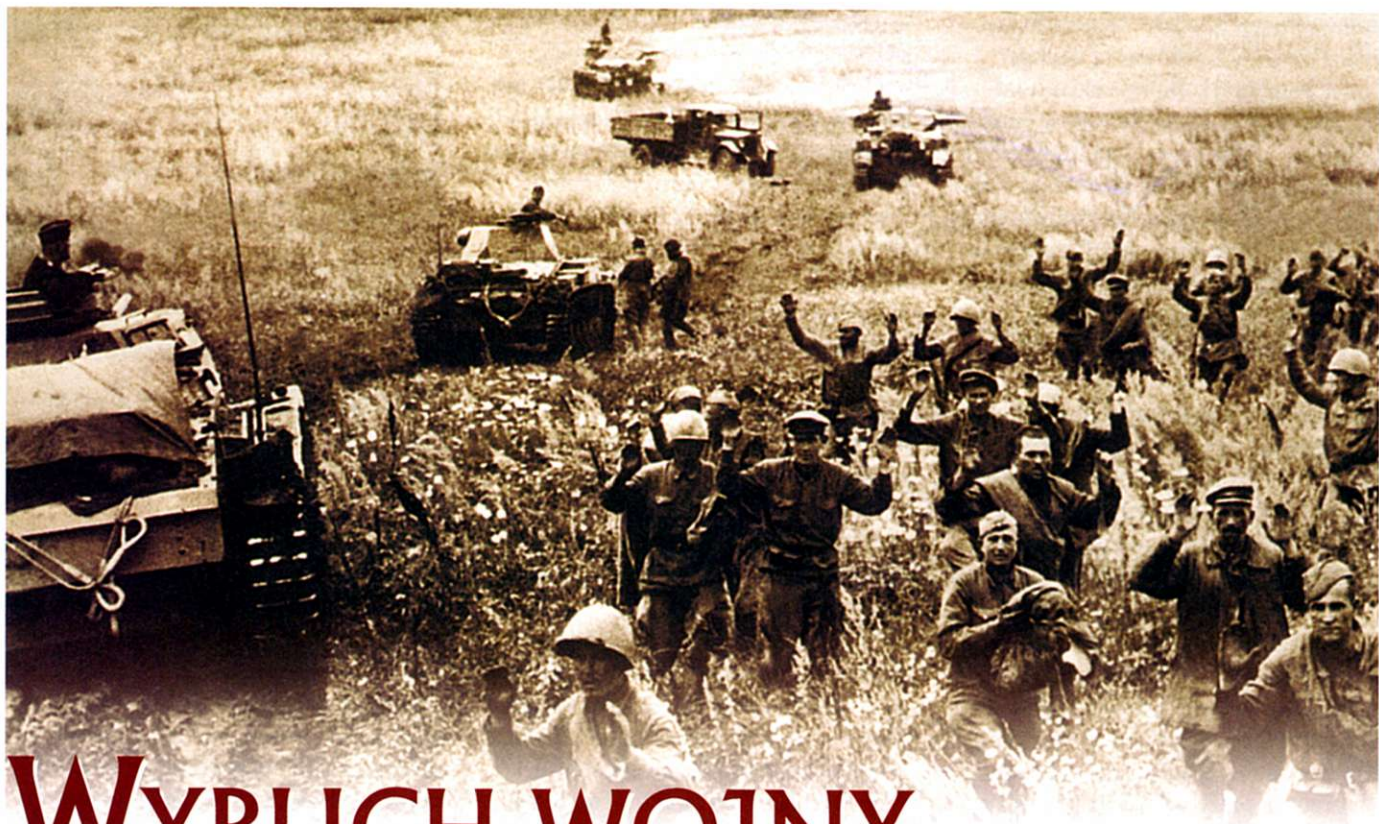
Gen. Władysław Sikorski w trakcie wizyty na okręcie Polskiej Marynarki Wojennej.

czorem następnego dnia w mieszkaniu Augusta Zaleskiego zjawiał się płk Tadeusz Klimecki w towarzystwie mjr. Michała Protasewicza i ppłk. Jerzego Krubskiego. Poinformowali oni gospodarza, że „korpus oficerski wyciągnie jak najdalej idące konsekwencje w przypadku formowania nowego rządu”. Wiązało się to z groźbą zamachu stanu. W tym samym czasie rząd brytyjski wsparł działania Sikorskiego, udzielając kilku polskim dyplomatom nieformalnych wskazówek, że jest on dużo lepszym premierem niż Zaleski. Do odwołania Sikorskiego nie doszło. 24 VIII 1940 r. rząd polski wydał tezy, w których sformułowano główne postulaty polskiej polityki zagranicznej. Zachowywano neutralność wobec Włoch, które wystąpiły po stronie Niemiec, jak również „dobre stosunki, na zasadzie lojalności”, z rządem francuskim marsz. Philippe’a Pétaina, chociaż całkowicie popierano działania gen. de Gaulle’a, które postrzegano jako wymierzone przeciwko III Rzeszy. Jednoznacznie stwierdzano, że Polska nie zaakceptuje aneksji Litwy, Łotwy oraz Estonii (15–17 VI 1940 r.) i uważa, że należy po klęsce Niemiec przywrócić stan prawny obowiązujący przed wrześniem 1939 r. To oczywiście, że Polska traktowała granicę z ZSRR jako nienaruszalną. Brytyjczycy przyjęli do wiadomości stanowisko polskie. Jak się później okazało, Churchill nie bardzo przejmował się deklaracjami rządu polskiego.

Ppłk Jerzy Krubski, jeden z uczestników „zamachu stanu” z lipca 1940 r., w trakcie którego korpus oficerski starał się nie dopuścić do odwołania gen. Sikorskiego ze stanowiska premiera rządu RP.

WYBUCH WOJNY NIEMIECKO-RADZIECKIEJ

Od czerwca 1940 r. premier Wielkiej Brytanii sir Winston Churchill próbował nawiązać kontakty z ZSRR. W celu przedstawienia stanowiska rządu brytyjskiego Stalinowi do Moskwy został wysłany Stafford Cripps, który miał objąć funkcję ambasadora w ZSRR. Na spotkaniu ze Stalinem przekazał mu osobisty list Churchilla i przedstawił główne kierunki polityki swego kraju wobec Niemiec. Stalin całkowicie zignorował

brytyjskie stanowisko i dał Crippsowi do zrozumienia, że nie będzie się przeciwstawiał niemieckim poczynaniom. W czasie rozmów z Mołotowem uświadomiono Brytyjczykom, że rząd ZSRR uważa inkorporację Litwy, Estonii, Łotwy oraz wschodnich ziem Polski za sytuację ostateczną i niepodlegającą żadnym pertraktacjom. Działania Churchilla Rosjanie przyjęli z dużą nieufnością. Stalin pamiętał, że to on stał za skierowaniem

wojsk brytyjskich do Rosji w celu udzielenia pomocy wojskom walczącym z bolszewikami. Otwarcie

Adolf Hitler z najwyższymi dowódcami armii niemieckiej. Opracowana w tym gronie koncepcja ataku na ZSRR zakładała błyskawiczne pokonanie armii radzieckiej oraz przejęcie głównych ośrodków przemysłowych i wydobywczych.

głosił też swoje antyradzieckie poglądy i nagle chęć uregulowania stosunków wydawała się podejrzana. Oczywiście w postawie Stalina było dużo racji. Brytyjczycy, widząc, jak dobrze układają się stosunki niemiecko-radzieckie, za wszelką cenę starali się doprowadzić do starcia Rosjan i Niemców w Europie. Stalinowi zależało jednak na jak najlepszych relacjach z Hitlerem, oczywiście do czasu, gdy Armia Czerwona będzie gotowa do uderzenia.

Polityka Churchilla miała jednak przeciwników w rządzie brytyjskim, do których należeli przede wszystkim były premier Neville Chamberlain oraz minister spraw zagranicznych lord Halifax. Polityka prowadzona przez rząd Chamberlaina do maja 1940 r. – szukania porozumienia z rządem niemieckim – miała wielu zwolenników. Halifax, który po dymisji Chamberlaina pozostał na swoim stanowisku, nadal kształtował politykę brytyjską. W przeciwieństwie do Churchilla uważał on, że jej głów-

Początkowe sukcesy wojsk niemieckich były oszałamiające, ZSRR okazywał się być „kološem na glinianych nogach”. Na zdjęciu niemiecki polowy punkt dowodzenia.

ny nurt powinien zakładać możliwość porozumienia w pierwszym rzędzie z Niemcami. Próby doprowadzenia do konfliktu Hitlera ze Stalinem oczywiście także dały się zaakceptować, jednak porozumienie z Niemcami stanowiło priorytet. Churchill był przeciwnikiem takiej polityki i zwalczał jej wszelkie przejawy. W połowie 1940 r. miało miejsce spotkanie przedstawicieli wywiadu brytyjskiego z niemiecką Abwehrą, które dotyczyło możliwości zawarcia porozumienia pokojowego. Szef wywiadu brytyjskiego Stewart Menzies działał w oparciu o pełne poparcie lorda Halifaxa. Wydaje się, że rozmowy doprowadziły do zawarcia wspólnych postanowień, ponieważ reakcja Churchilla na wieść o nich była natychmiastowa. Halifax miał zostać aresztowany. Wpływy środowiska ugodowego były

Winston Churchill i Józef Stalin – obaj przywódcy nie przepadali za sobą, łączył ich jednak pragmatyzm. Niestety, w tej parze Churchill był słabszym ogniwem – Stalin umiejętnie zyskał poparcie Roosevelta dla niemal wszystkich swoich zamierzeń, premier Wielkiej Brytanii nie mógł zaś zbyt mocno przeciwstawiać się prezydentowi USA, gdyż przez większość wojny przetrwanie jego kraju było uzależnione od amerykańskiej pomocy.

jednak znaczne i ostatecznie tego uniknął. W grudniu 1940 r. został mianowany ambasadorem w Stanach Zjednoczonych; minister Samuel Hoare, który miał zostać premierem po „ustąpieniu” Churchilla, objął stanowisko ambasadora w Hiszpanii.

Strona niemiecka także podejmowała próby porozumienia się z Brytyjczykami. Najbardziej spektakularna z nich miała miejsce 10 V 1941 r. Tego dnia niedaleko szkockiej wioski Bonnyton Moore rozbił się Messerschmitt Me 110D, którego pilot wylądował na spadochronie. Wezwani żandarmi, którzy przybyli na miejsce katastrofy niemieckiego samolotu, odnaleźli pilota Alberta Horna pijącego szkocką whisky w Dangavel House u księcia Hamiltona. Okoliczni wieśniacy, którzy pojмали pilota, opowiedzieli żandarmom, że Niemiec poprosił ich o zaprowadzenie do księcia Hamiltona,

gdyż „ma bardzo ważną wiadomość dla księcia”. Douglas Douglas-Hamilton, 14. książę Hamilton, „przypadkowo” przebywał w swojej rezydencji i spotkał się z Niemcem. Jak się okazało, Albert Horn w rzeczywistości był zastępcą Adolfa Hitlera – Rudolfem Hessem. Misja Hessa dotyczyła zawarcia porozumienia z rządem brytyjskim. Niemcy wiedzieli, że Churchill w swoim liście do Stalina z 3 IV 1941 r. jasno dał do zrozumienia, że według informacji posiadanych przez wywiad brytyjski Niemcy rozpoczęli ostatnie przygotowania do ataku na ZSRR. Kolejnymi bardzo nie-

pokojącymi dla Hitlera sygnałami były: zamach stanu przeprowadzony w Belgradzie oraz to, że 5 IV 1941 r. ZSRR podpisał pakt o przyjaźni i współpracy z Jugosławią. Ten krok został uznany za wrogi wobec III Rzeszy. Hitler szukał więc wyjścia z trudnej sytuacji. Atak na ZSRR mógł się zakończyć wojną na dwa fronty. Hess został aresztowany, a Brytyjczycy całe zdarzenie przedstawili jako akcję swojego wywiadu. Parlament brytyjski rozpoczął jednak dochodzenie w sprawie kontaktów Hessa z politykami brytyjskimi. Książę Hamilton złożył obszerne zeznania, w których stwierdził, że „Hessa poznał w trakcie olimpiady berlińskiej i z tego powodu mógł się powoływać na jego osobę, gdy dowiedział się, że wylądował w Szkocij”.

Wróg naszego wroga jest naszym sojusznikiem.

Winston Churchill

Wkrótce Hess został uznany za chorego psychicznie zarówno przez Brytyjczyków, jak i rząd III Rzeszy, jednak jego misja wywołała duże poruszenie w Moskwie. Stalin uznał – co było zgodne z rzeczywistością – że Hitler dąży do porozumienia z Brytyjczykami. Nie przekonało go to jednak do szukania porozumienia z Churchillem, przeciwnie – podjął wiele kroków mających poprawić stosunki z Niemcami. Stalin już od początku 1941 r. prowadził grę z Niemcami. Tłumił wszelkie przejawy antyniemieckiej postawy radzieckich wojskowych i dyplomatów. 6 V

Moskwa, 13 IV 1941 r. Podpisanie radziecko-japońskiego układu o neutralności, będącego sukcesem polityki zagranicznej Stalina.

Niemiecki żołnierz w natarciu na pozycje radzieckie. Uplynie jeszcze wiele miesięcy, zanim alianci pokonają Niemcy, Włochy i Japonię.

powód likwidacji ambasad podano „utrącenie suwerenności państwowej”. Stalin starał się wykonywać gesty przychylne wobec Niemiec. 13 IV na moskiewskim peronie Stalin żegnał ministra spraw zagranicznych Japonii Yosuke Matsuokę, który podpisał pakt o nieagresji. Kiedy zobaczył ambasadora III Rzeszy Friedricha von Schulenburga, podszedł i serdecznie ściskając rękę Niemca, powiedział: „Musimy pozostać przyjaciółmi”. 10 VI 1941 r. ambasador ZSRR w Wielkiej Brytanii Iwan Majski został wezwany do Foreign Office, gdzie na spotkaniu z Alexandrem

1941 r. z funkcji premiera rządu radzieckiego odwołany został Wiaczesław Mołotow. Stalin objął to stanowisko, dając do zrozumienia, że dotychczasowa polityka, np. wobec Jugosławii, odbywała się niejako za jego plecami, a on daje wyraz swojemu niezadowoleniu. Następnie 9 V cofnięto akredytacje ambasadorom Belgii, Norwegii, Jugosławii i Grecji. Jako

Cadoganem przedstawiono mu szczegółowe informacje dotyczące dyslokacji dywizji Wehrmachtu w pobliżu granicy niemiecko-radzieckiej. Następnie minister spraw zagranicznych Anthony Eden złożył szczególnego rodzaju deklarację: oświadczył, że w przypadku niemieckiego ataku na ZSRR lotnictwo brytyjskie zintensyfikuje swoje działania przeciwko

przemysłowi niemieckiemu. 13 VI Majski ponownie spotkał się z ministrem Edenem, który oznajmił Rosjaninowi, że w wypadku wojny rząd brytyjski gotów jest wysłać do Moskwy misję wojskową, a także udzielić pomocy gospodarczej. Odpowiedź Rosjan była natychmiastowa. W oświadczeniu rząd radziecki oskarżył rząd brytyjski o próbę wywołania konfliktu niemiecko-radzieckiego i stwierdził, że wszelkie dążenia dotyczące zdezawuowania przyjaźni radziecko-niemieckiej skazane są na porażkę. „Wieczna przyjaźń” radziecko-niemiecka zakończyła się rankiem 22 VI. Czy rzeczywiście Stalin zlekceważył wszelkie informacje otrzymywane od Brytyjczyków? Tak, Stalin zakładał, że Churchill za wszelką cenę starał się wciągnąć ZSRR do wojny z Niemcami (podobnie jak to było z Polską, Rumunią w czerwcu 1940 r. czy Jugosławią w kwietniu 1941 r.). Armia Czerwona nie była w czerwcu 1941 r. gotowa do starcia z Wehrmachtem; każdy miesiąc pokoju był dla Stalina bardzo ważny, dlatego wszelkie informacje uzyskane od Brytyjczyków (a także od swojego wywiadu) uważał za fałszywe. Hitler natomiast zdawał sobie sprawę z tego, że każdy miesiąc zwłoki osłabia siłę Wehrmachtu, musiał zatem zaatakować jak najszybciej. Wieczorem 22 VI Churchill wygłosił w BBC płomienne przemówienie, w którym zobowiązał się, że „rząd Jego Królewskiej Mości udzieli wszelkiej możliwej pomocy Rosji i narodowi rosyjskiemu, udzieli wszelkiej pomocy technicznej, jaka może mu być potrzebna”. Oznajmił także, że zwróci się do swoich sojuszników, by podjęli takie same kroki. Churchill i rząd Jego Królewskiej Mości stanęli przed dwoma problemami. Pierwszy dotyczył Moskwy, Stalin bowiem nie oczekiwał jakiegokolwiek pomocy (pod koniec lipca Churchill w swoim dzienniku napisał: „Rosjanie zachowują się, jakby czynili nam łaskę, że walczą z Niemcami”). Drugi zaś dotyczył rządu polskiego, który znajdował się w Londynie.

UKŁAD SIKORSKI–MAJSKI

Gen. Sikorski 23 VI poinformował Radę Ministrów, że przemówienie Churchilla „nie zawierało żadnych istotnych treści”. Minister spraw zagranicznych August Zaleski natomiast złożył na ręce Edena stanowczy protest dotyczący pewnych fragmentów wypowiedzi brytyjskiego premiera. Oto bowiem wyraził

się on, że „żołnierze sowieccy stanęli do obrony ziemi praocjów”, co mogło być zinterpretowane przez Moskwę jako akceptacja przebiegu zachodniej granicy ZSRR. Zaleski doskonale wyczuł intencje Brytyjczyków. Churchill już 22 X 1940 r. zlecił ambasadorowi Crippsowi przekazanie ogólnych propozycji poprawy stosunków pomiędzy Londynem a Moskwą. Zakładały one ogłoszenie „życzliwej” neutralności, podpisanie układu handlowego oraz uznanie zwierzchnictwa Moskwy nad terytoriami przyłączonymi na zachodzie (ziemie Polski oraz państwa nadbałtyckie). Stanowisko brytyjskie wobec ZSRR było zatem jasne już w końcu 1940 r. Sikorski powiadomił prezydenta RP Władysława Raczkiewicza o zamiarze wygłosze-

nia przemówienia, w którym zostaną przedstawione stanowisko rządu polskiego wobec zaistniałej sytuacji. Tekst wystąpienia udostępniono Raczkiewiczowi i po dokonaniu przez niego pewnych zmian (dotyczyły one głównie zbyt daleko idących obietnic wobec rządu ZSRR) przesłano Radzie Ministrów do akceptacji. Przemówienie zyskało aprobatę Rady. Sikorski nie wiadomo dlaczego wysłał tekst do Churchilla, który zażądał wprowadzenia wielu zmian. Wykreślił m.in. fragmenty, które mówiły o radzieckim współdziałaniu w okupacji Polski oraz państw bałtyckich. Wprowadzenie zmian bez uzgodnienia z prezydentem i Radą Ministrów po raz kolejny pokazało, że polski premier ulega Brytyjczykom, co powoduje nieodwracalne szkody dla polskiej polityki. W tym czasie Eden rozpoczął naciski na Sikorskiego, aby jak najszybciej przystąpił do rozmów z Rosjanami na temat wspólnego traktatu. Prezydent Raczkiewicz wyrażał pogląd, że należy czekać na ruch Rosjan, którzy powinni po

Iwan Majski, w latach 1932–1943 radziecki ambasador w Wielkiej Brytanii. Po wybuchu wojny niemiecko-radzieckiej odpowiadał za normalizację stosunków pomiędzy ZSRR, Wielką Brytanią i częścią rządów na wygnaniu, które znalazły schronienie na ziemi brytyjskiej.

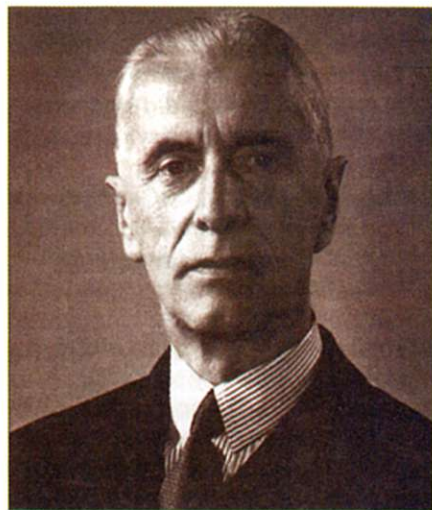
Podpisanie układu o wzajemnej pomocy pomiędzy Wielką Brytanią a ZSRR, 12 VII 1941 r. Układ podpisuje Stafford Cripps, ambasador Wielkiej Brytanii w ZSRR. Nawiązanie współpracy pomiędzy Wielką Brytanią i ZSRR odbiło się negatywnie na sytuacji rządu RP. Brytyjczycy zaczęli postrzegać go jako „hamulcowego” dalszych porozumień z Rosjanami.

Stafford Cripps był zadeklarowanym sympatykiem marksizmu, Churchill mianował go w 1940 r. ambasadorem w ZSRR, mając nadzieję, że uda mu się wypracować jakąś formę współpracy ze Stalinem, uważanym wówczas za sojusznika Hitlera. Po powrocie z placówki w Moskwie i serii wypowiedzi dotyczących radzieckiego wysiłku wojennego Cripps stał się tak popularny, że zaczął zagrażać pozycji Churchilla. Cripps zajął się potem mediacją pomiędzy wolnościowymi przywódcami Indii i Wielką Brytanią, a po fiasku też odpowiadał za brytyjski przemysł lotniczy.

przemówieniu Sikorskiego podjąć kroki dyplomatyczne. Strona radziecka jednak milczała. Sikorski dał się przekonać jadącemu do Moskwy Crippsowi, że negocjacje z rządem ZSRR należy powierzyć stronie brytyjskiej, która wpłynie na stanowisko Moskwy. Postąpiwszy wbrew wyraźnym zaleceniom Raczkiewicza, aby rozmowy z Majskim prowadził ambasador Raczyński lub minister Zaleski, Sikorski stracił wpływ na przebieg negocjacji, które Brytyjczycy chcieli zakończyć sukcesem za wszelką cenę. Rozmowy Crippsa z Mołotowem przeprowadzone 27 VI przyniosły całkowite rozczarowanie stronie brytyjskiej. Mołotow zlekceważył brytyjskie propozycje pomocy wojskowej i ekonomicznej. W tym samym czasie w Londynie Stefan Litauer (twórca memoriału z czerwca 1940 r.) poinformował o swoim spotkaniu z prof. Andrew Rothsteinem, który przekazał mu informacje z radzieckiej ambasady. Rosjanie rozpoczęli w ten sposób działania mające pokazać, że nie zaakceptują polskiego stanowiska dotyczącego granic sprzed września 1939 r. Litauer starał się przekonać zwolenników gen. Sikorskiego, że Rosjanie nigdy się nie zgodzą na przyjęcie ustaleń traktatu ryskiego jako podstawy porozumienia. 2 VII minister Eden otrzymał notę Zaleskiego. Określono w niej warunki, na których rząd polski gotów jest podpisać porozumienie. Strona polska domagała się unieważnienia wszelkich traktatów niemiecko-radzieckich z sierpnia i września 1939 r., przywrócenia stanu prawnego pomiędzy Polską a ZSRR sprzed 1 IX 1939 r., zwrotu

majątku zagrabionego po wkroczeniu na ziemię polskie oraz zwolnienia z więzień i obozów wszystkich obywateli polskich. Następnego dnia minister Eden rozpoczął konsultacje z gen. Sikorskim, które zakończyły się 5 VII. W ich efekcie Sikorski postanowił zrezygnować z dwóch pierwszych warunków „dla ułatwienia porozumienia”. Co więcej, zobowiązał się do podjęcia rokowań z Rosjanami, wiedząc, że nie otrzymał odpowiednich pełnomocnictw. Co wpłynęło na taką postawę? Zapewne duże znaczenie miały „informacje” przekazywane przez Litauera, który otrzymał je do Rothsteina. Jak się okazało po opublikowaniu dokumentów w Rosji, Litauer był radzieckim agentem, który został zwerbowany jeszcze przed wybuchem wojny. Kolejną osobą, która odegrała olbrzymią rolę, był Józef Retinger, nieformalny doradca Sikorskiego. On z kolei był agentem brytyjskim, który wywierał bardzo duży wpływ na kształt polityki rządu.

Władysław Raczkiewicz, prezydent RP na uchodźstwie, był zadeklarowanym przeciwnikiem porozumienia z ZSRR, aktywnie przeciwstawiał się zawarciu układu Sikorsk-Majski, groził nawet rezygnacją z urzędu w przypadku jego ratyfikowania.

Anthony Eden, minister spraw zagranicznych Wielkiej Brytanii, w „sprawie polskiej” występował jako wyraziciel woli i poglądów Churchilla.

granicy polsko-radzieckiej. Ambasador stwierdził, że rząd ZSRR jest w stanie uznać zasadę niepodległości Polski, lecz nie uzna granicy zgodnej z traktatem ryskim. Sikorski zaproponował przyjęcie przez rząd ZSRR następujących warunków: uznanie traktatów niemiecko-radzieckich za niebyłe, wznowienie stosunków dyplomatycznych, prowadzenie wspólnej walki z III Rzeszą, zwolnienie jeńców polskich oraz stworzenie armii polskiej w ZSRR. Rosjanie 11 VII stwierdzili, że są w stanie zaakceptować istnienie państwa polskiego wyłącznie w obrębie granic „narodowościowych”; w zasadzie było to powtórzenie proponowanych przez Churchilla granic „etnograficznych”. Majski postawił sprawę granicy wschodniej w sposób kategoryczny: „Nie ma powrotu do granicy opisanej w traktacie ryskim”. Następnego dnia gen. Sikorski na posiedzeniu Rady Ministrów przedstawił przebieg rozmów z Majskim i argumentował, że przejście przez Rosjan do punktu o nieważności traktatów z III Rzeszą jest równoznaczne z powrotem do stanu prawnego sprzed września 1939 r. Oczywiście ten pogląd był daleki od prawdy. Uznanie bowiem traktatu niemiecko-radzieckiego z sierpnia 1939 r. za niebyły nie oznaczało automatycznie, że nie będą uznawane jego skutki prawne wynikłe

na terytorium państwa trzeciego. Za nieobowiązujące mogły być zatem uznane wyłącznie te działania, które dotyczyły stron radzieckiej i niemieckiej (np. kwestie rozliczeń w handlu itp.). Taki pogląd Sikorskiego znalazł oponentów w osobach ministrów Zaleskiego i Seydy oraz gen. Sosnkowskiego. Zaleski skierował notę do Edena, w której dobitnie przedstawił pogląd Rady Ministrów dotyczący granicy z ZSRR oraz przyszłych stosunków polsko-radzieckich. Eden rozpoczął konsultacje z Majskim i obaj szukali rozwiązania dotyczącego traktatu. Brytyjczykom udało się 12 VII podpisać układ z rządem ZSRR, w którym obie strony zobowiązywały się do wspólnej walki z III Rzeszą oraz wzajemnej pomocy i wspierania. Dużym osiągnięciem propagandowym dla Brytyjczyków i Rosjan było podpisanie 18 VII układu radziecko-czechosłowackiego. Mogło powstać wrażenie, że tylko „polski upór” powoduje fiasko szerokiej koalicji z ZSRR. Eden proponował udzielenie rządowi polskiemu „regwarancji” w formie oficjalnej noty. Owe „regwarancje” miały dotyczyć braku akceptacji rządu brytyjskiego dla zmian terytorialnych, które dokonały się podczas działań wojennych. Oczywiście nawet w tym przypadku Brytyjczycy mieli furtkę pozwalającą na różne interpretacje zobowiązań. Churchill przeciwstawiał się zmianom terytorialnym, chyba że „nastąpiły one zgodnie ze swobodnie wyrażoną aprobatą i dobrą wolą stron zainteresowanych”. Głoszący „zgodnie ze swoim sumieniem”

Jego działalność była tak szkodliwa, że w 1944 r. wywiad polski dokonał na niego zamachu, gdy przebywał w Polsce z tajną misją. 5 VII na posiedzeniu Rady Ministrów Sikorski zażądał pełnomocnictw i je otrzymał. Kiedy podejmował pertraktacje z Majskim w Londynie, stał na straconej pozycji – rozmowy prowadzone w Moskwie przez Crippsa nie wnosiły niczego nowego. Stalin aż do 9 VII zbywał milczeniem propozycje brytyjskie. W tym dniu Churchill polecił Edenowi powiadomić go, że zgadza się na specjalną klauzulę, która mówiła, że wszystkie kwestie graniczne będą rozwiązywane w oparciu o czynniki etnograficzne i z uwzględnieniem stanowiska rdzennej ludności. Czegóż więcej mógł oczekiwać Stalin, przecież Białorusini i Ukraińcy już w październiku 1939 r. w głosowaniu wyrazili swoją wolę wstąpienia do „wielkiej rodziny narodów ZSRR”.

Sikorski oraz minister Zaleski (został włączony do negocjacji przez Radę Ministrów) spotkali się z ambasadorem Majskim 5 VII. Sikorski wysunął kwestię

Władysław Sikorski, premier rządu RP na uchodźstwie, znalazł się w niezwykle trudnej sytuacji politycznej. Był skonfliktowany z prezydentem RP, który nie podzielał jego poglądów na temat nawiązania współpracy z ZSRR, a jednocześnie czuł narastającą, silną presję ze strony Brytyjczyków, domagających się uznania niekorzystnych dla strony polskiej sformułowań negocjowanego układu.

Konsekwencją zawarcia układu Sikorski-Majski była grudniowa wizyta Sikorskiego w Moskwie, gdzie doszło do rozmów pomiędzy nim i Stalinem. W ich toku omawiano powstałe rozbieżności dotyczące tworzonej Armii Polskiej w ZSRR.

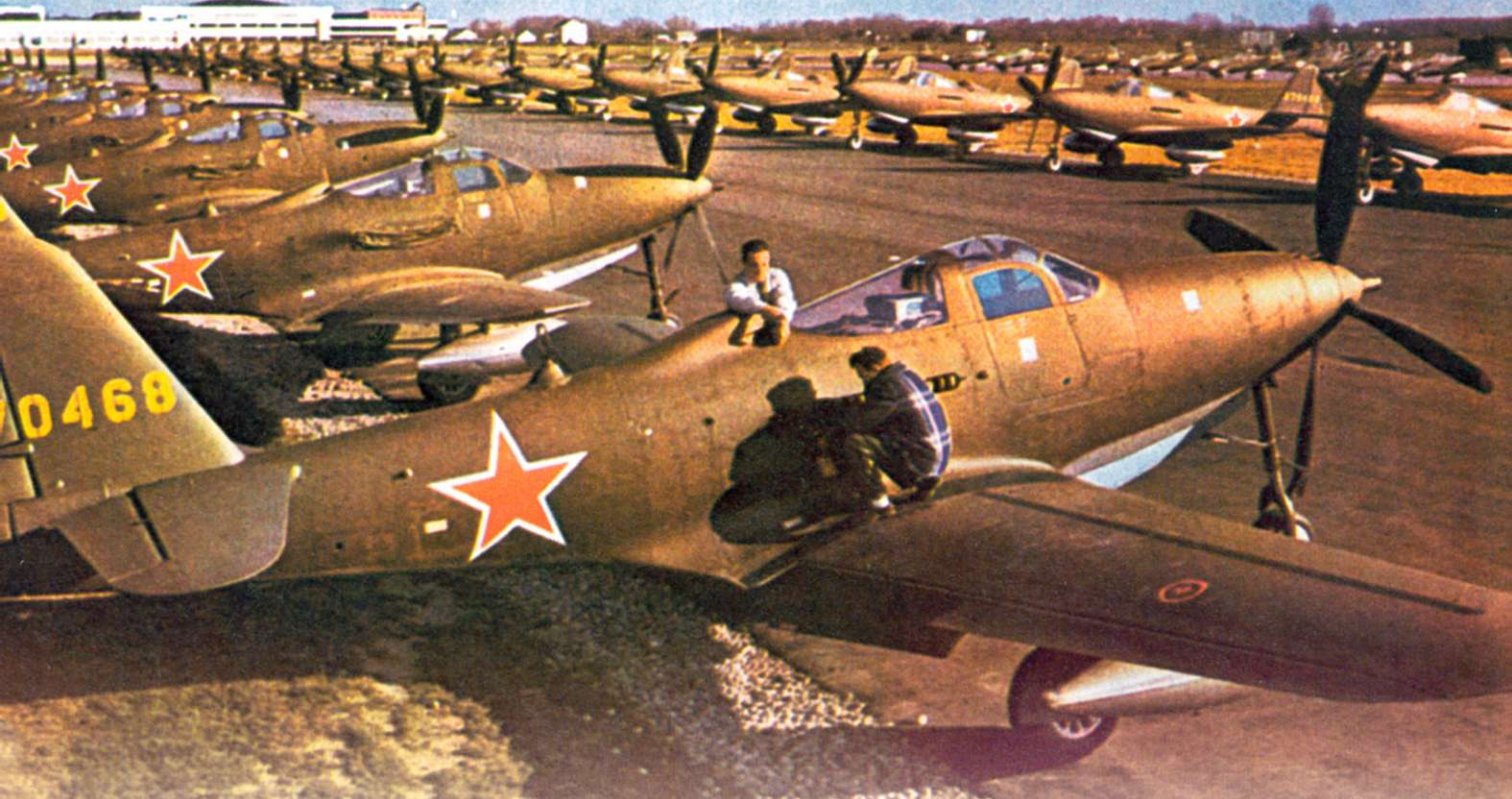
Ukraińcy i Białorusini byli przecież stroną zainteresowaną przystąpieniem do ZSRR. 17 VII na wniosek gen. Sosnkowskiego Rada Ministrów zażądała, aby w umowie z ZSRR znalazł się następujący punkt: „W sprawie granic rząd ZSRR uznaje stan prawny z lipca 1939 r.”. 19 VII Sikorski spotkał się z Edenem i przedstawił mu treść umowy. Eden poprosił o wykreślenie słów dotyczących stanu prawnego granicy polsko-radzieckiej, co Sikorski uczynił. 21 VII Naczelny Wódz przedstawił wersję umowy w formie po konsultacjach z Edenem. Znalazło się w niej stwierdzenie: „Rząd sowiecki uznaje za nieważne traktaty, zawarte z Niemcami, a dotyczące rozbioru Polski”. Oznaczało to, że rząd ZSRR uznaje prawo Polski do niepodległego istnienia, a w jakich granicach – to już zupełnie inna sprawa. Takie stanowisko Sikorskiego spotkało się ze stanowczym protestem ministra Zaleskiego i gen. Sosnkowskiego. Zaleski wyjaśnił, że takie postawienie problemu nic Polsce nie daje, że jest to powrót do „koncepcji Curzona” z 1920 r., a rząd ZSRR uzyskał pełną akceptację wszystkich bezprawnych poczynań na ziemiach polskich, które przeprowadził po wrześniu 1939 r. Sikorski replikował, że stanowisko rządu brytyjskiego jest przychylne Polsce, nie można też nie zauważać olbrzymiej ewolucji w postawie Stalina: od negowania istnienia Polski do chęci zawarcia sojuszu i stworzenia armii polskiej. Najważniejszym argumentem było jednak „znicierpliwienie” Churchilla związane z przedłużającymi się „polskimi sporami” na temat umowy.

Co więcej, Sikorski wspominał, że „opinia amerykańska nie rozumie przeciagających się rokowań”. Amerykanie mieli zupełnie odmienne zdanie na temat współpracy z ZSRR. Pomimo licznego proradzieckiego lobby w Waszyngtonie Amerykanie postrzegali Polskę jako ofiarę Hitlera i Stalina. Domagali się uregulowania wszystkich spraw – w tym także granicy – w umowie, uważając, że pozostawianie tzw. spraw otwartych jest niecelowe i błędne. Na posiedzeniu Rady Ministrów 25 VII doszło do głosowania nad treścią umowy. Przeciwni podpisaniu umowy byli Zaleski (choć swoje stanowisko uzależniał od stanowiska partii politycznych), Sosnkowski i Seyda. Sikorski oznajmił, że pomimo tego sprzeciwu „nic go nie odwiedzie od podpisania umowy”. Oponenci układu złożyli dymisje. 28 VII Sikorski otrzymał informację, że ambasador Cripps „podjął próbę wynegocjowania lepszego tekstu umowy”. Okazało się, że Rosjanie umieścili wzmiankę o udzieleniu amnestii obywatelom polskim. To sformułowanie było upokorzeniem strony polskiej. Oznaczało, że wszelkie wyroki sądów radzieckich miały moc prawną i obecnie nie ulegały kasacji, następowało jedynie „dobrodziejstwo” amnestii. Prezydent Władysław Raczkiewicz był przeciwny podpisaniu umowy z ZSRR w wynegocjowanej formie, Sikorski

Gen. Władysław Anders, dowódca Armii Polskiej w ZSRR, której powstanie było wynikiem zawarcia układu Sikorski-Majski.

postanowił jednak sygnować układ, co nastąpiło 30 VII. Ocena postawy Sikorskiego w czasie negocjacji dotyczących układu polsko-radzieckiego jest niezwykle trudna. Z pewnością świetnie zdawał sobie sprawę z intencji, jakie kierowały Rosjanami. Doskonale wiedział, że sprawa granicy wschodniej zostanie rozwiązana zgodnie z „granicą etnograficzną”. Celem, którym się kierował, była przemożna chęć stworzenia „wielkiej armii” (co interesujące, ambasador Majski na pierwszym spotkaniu stwierdził, że w 1939 r. Armia Czerwona wzięła do niewoli tylko 20 tys. żołnierzy polskich), która wkroczy do Polski. Sikorski żył w przeświadczeniu, że Stalin pozwoli na stworzenie samodzielnej 300-tysięcznej armii. Jednak już w sierpniu, gdy rząd polski zwrócił się z prośbą o opracowanie szczegółów dotyczących formowania armii, Rosjanie odpowiedzieli, że nie widzą takiej potrzeby. Punkt 4. umowy stwierdzał natomiast, że dowódca armii polskiej zostanie mianowany „w porozumieniu z rządem ZSRR”, a jednostki polskie „operacyjnie podlegać będą dowództwu sowieckiemu”. Oznaczało to, że Rosjanie mogą dowolnie dysponować jednostkami polskimi. Wieczorem 30 VII minister Eden na pytanie, czy rząd brytyjski złożył gwarancje granic polskich, odpowiedział: „Rząd Jego Królewskiej Mości nie uznaje żadnych zmian terytorialnych dokonanych w Polsce po wrześniu 1939 r., jednak nie składał żadnych gwarancji granic”.

POWSTANIE KOALICJI

Podsekretarz stanu Sumner Welles 23 VI 1941 r. wygłosił oficjalny komunikat dotyczący wojny niemiecko-radzieckiej. Amerykanie w swoim oświadczeniu zachowali rozsądne proporcje w ocenie sytuacji. Opowiadali się przeciwko III Rzeszy i to Niemcy zostały uznane za głównego wroga Stanów Zjednoczonych, wystąpili jednak z krytyką polityki i ustroju ZSRR. Następnego dnia prezydent Roosevelt zgodził się znieść restrykcje handlowe nałożone na ZSRR po napaści na Finlandię. Równocześnie Brytyjczycy podjęli starania mające na celu przekonanie Amerykanów do jak najdalej idącej pomocy gospodarczej i wojskowej dla Rosjan. Decyzję o włączeniu ZSRR do państw objętych pomocą Amerykanie podjęli 10 VII, postawili jednak twarde warunki. Pomoc mogła się odbywać na warunkach układu handlowego z 1937 r., czyli za gotówkę (w przeciwieństwie np. do pomocy udzielanej Chinom, Norwegii i Grecji). 30 VII do Moskwy przybył doradca Roosevelta Harry Hopkins, który został wysłany do Londynu (14 VII), aby uzgodnić warunki politycznej współpracy z Churchilllem. Jego przyjazd do Moskwy miał

na celu poznanie stanowiska Rosjan w sprawie współpracy z Amerykanami i Brytyjczykami. Amerykanie – nie bez przyczyny – uważali bowiem, że Stalin może okazać się całkowicie nielojalny wobec nowych sojuszników. Pamiętny układ z sierpnia 1939 r. był tego najlepszym przykładem (pod koniec 1941 r. i w połowie 1942 r. przez ambasadora Bułgarii w Moskwie Rosjanie zaproponowali Niemcom podjęcie rozmów pokojowych). 2 VIII rządy Stanów Zjednoczonych i ZSRR wymieniły noty dotyczące wymiany gospodarczej w ramach Lend-Lease Act. Dostawy obejmowały głównie wyroby walcowane, surowce (metale kolorowe), silniki samochodowe, samochody ciężarowe oraz maszyny precyzyjne (obrabiarki). Amerykanie podjęli także starania w celu uregulowania współpracy z Brytyjczykami. 9 VIII w zatoce Placentia u wybrzeży Nowej Fundlandii zakotwiczyły okręt liniowy „Prince of Wales” oraz amerykański krążownik „Augusta”. Tak rozpoczęła się pierwsza konferencja premiera Wielkiej Brytanii Winstona Churchilla oraz prezydenta USA Franklina Delano Roosevelta, która zakończyła się podpisaniem

Premier Wielkiej Brytanii Winston Churchill przemawia w Kongresie Stanów Zjednoczonych, 26 XII 1941 r. W trakcie pobytu w USA lobbował on za przyjęciem strategii, zgodnie z którą główny nacisk sojuszników miał zostać położony na pokonanie w pierwszej kolejności III Rzeszy.

Karty atlantyckiej. Churchill starał się przekonać Amerykanów, aby skierowali do rządu Japonii ostrą w formie notę, która ostudziłaby zapał Japończyków do zajmowania brytyjskich posiadłości

Churchill był gościem prezydenta Roosevelta w Białym Domu w trakcie wizyty w grudniu 1941 r. Pierwszy z lewej Harry Hopkins, główny doradca prezydenta USA w sprawach polityki zagranicznej.

w Azji. Najważniejszym wydarzeniem było opracowanie i podpisanie Karty atlantyckiej. Jej postanowienia dotyczyły głównie intencji skonstruowania takiego ładu politycznego, który opierałby się na prawie narodów do samostanowienia. Główne punkty miały następujące brzmienie: sygnatariusze nie będą dążyli do ekspansji terytorialnej i jakiegokolwiek innej, sygnatariusze nie godzą się na zmiany terytorialne państw bez ich zgody, uznaje się wolny dostęp do surowców i wolność handlu, wzywa się do przywrócenia autonomii państw, którym zabrano ją siłą. Zadeklarowano dążenie do współpracy gospodarczej, zapowiedziano ustanowienie pokoju dającego bezpieczeństwo narodom, zadeklarowano wolność mórz i oceanów, wyrażono nadzieję, że narody nie będą stosować przemocy (w związku z czym należy wprowadzić system bezpieczeństwa na szeroką skalę i rozbroić narody, które zagrażają pokojowi). Churchill i Eden, gdy zapoznali się z amerykańską propozycją, oczywiście ją poparli. Jednak, jak zauważył Eden, „samostanowienie” nie dotyczyło tych narodów, które związa-

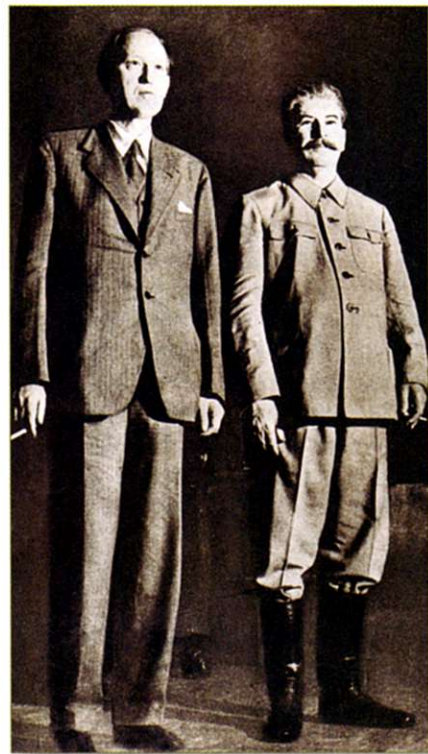
ne były traktatami z imperium brytyjskim i wchodziły w skład Brytyjskiej Wspólnoty Narodów. Amerykanie, naciskając na Brytyjczyków, chcieli zakończyć erę tajnych traktatów i zdobywania sojuszników poprzez oferowanie im spornych terenów. Oficjalnie Brytyjczycy musieli podpisać taką proklamację, co ogłoszono 14 VIII, ale przedtem w stanowisku wysłanym do rządu Churchill stwierdził: „Musimy traktować to jako przejściową i częściową deklarację, (...) obliczoną na to, by zapewnić wszystkie kraje o słuszności naszych celów”. Już 25 VIII ambasador Stanów Zjednoczonych w Londynie otrzymał instrukcję, aby stanowczo przeciwstawić się brytyjskim dążeniom do zawężenia postanowień deklaracji. 24 IX w Londynie Karta atlantycka została podpisana przez: Polskę, Czechosłowację, Belgię, Grecję, Luksemburg, Holandię, Norwegię, Jugosławię oraz ZSRR. Jej sygnatariuszami zostały także: Komitet Wolnej Francji (za przedstawicielstwo Francji uznał go tylko ZSRR, formalnie nastąpiło to 26 IX; pozostałe państwa uznawały rząd marsz. Pétaina), Australia, Indie, Związek Południowej Afryki.

28 IX 1941 r. w Moskwie rozpoczęła się pierwsza konferencja brytyjsko-amerykańsko-radziecka. Dotyczyła ona głównie uzgodnienia dostaw uzbrojenia dla ZSRR. Amerykanie i Brytyjczycy zobowiązywali się dostarczać do połowy 1942 r. 1800 samolotów, 2250 czołgów oraz surowce strategiczne. Stany Zjednoczone przyznały ZSRR kredyt zbrojeniowy w wysokości 1 mld dolarów. 7 XI prezydent Roosevelt oficjalnie podpisał odpowiedni dekret. Amerykanie i Brytyjczycy rozpoczęli stałe dostawy sprzętu wojennego. Do 1945 r. Brytyjczycy i Kanadyjczycy dostarczyli np. 3782 czołgi piechoty Valentine (w trakcie dostawy stracono 320 sztuk), Amerykanie zaś – 5374 czołgi średnie Lee i Sherman (stracono 417). O ile dostawy sprzętu pancernego i lotniczego można uznać za symboliczne (np. Brytyjczycy otrzymali ok. 14 tys. Shermanów), o tyle dostawy samochodów były wybawieniem dla Armii Czerwonej. Do końca wojny dostarczono 409 526 samochodów ciężarowych i osobowych, w tym 43 727 samochodów Willys oraz

3510 pływających Fordów GPA. Do tego należy dodać 35 170 motocykli, 8074 ciągniki kołowe oraz 8951 ciągników gąsienicowych. Pomoc aliantów była zatem olbrzymia; aby ją lepiej zilustrować, wystarczy wspomnieć, że cała produkcja samochodów ciężarowych w Niemczech od 1937 do 1945 r. wyniosła 429 tys. sztuk.

DRUGI FRONT

Już podczas rozmów Roosevelta i Churchilla w sierpniu 1941 r. Brytyjczycy przedstawili w ogólnym zarysie koncepcję lądowania w Europie – operacja „Round-up” – opracowaną przez gen. Fredericka Morgana (w 1943 r. był jednym z głównych brytyjskich oficerów opracowujących plan „Overlord”). Położyli nacisk na przerzucenie jednostek pancernych, które będą w stanie szybko pokonać wojska niemieckie. Amerykanom podobała się koncepcja szybkiego utworzenia frontu w Europie, a jej głównym orędownikiem był gen. George Marshall. W czasie konferencji moskiewskiej Rosjanie postawili sprawę utworzenia frontu w Europie

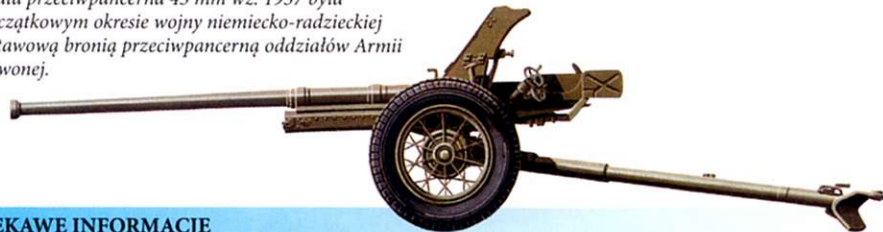
Harry Hopkins i Józef Stalin. Hopkins, oprócz swej oficjalnej funkcji, był też nieformalnym łącznikiem pomiędzy prezydentem USA i Churchilllem oraz Stalinem.

45 MM ARMATA PRZECIWPANCERNA WZ. 1937

ZSRR

Działo przez całą wojnę było używane przez oddziały piechoty, a w jej pierwszym okresie stanowiło na Wschodzie podstawowy środek do zwalczania broni pancerniej. W 1941 r. pocisk z tej armaty przebijał pancerz każdego niemieckiego czołgu. Nie była to konstrukcja oryginalna, lecz zmodernizowana armata wzór 1932. W 1942 r. armatę unowocześniono, znacznie wydłużając lufę. Pocisk podkalibrowy z tej wersji mógł z odległości 500 m przebić pancerz grubości 80 mm, podczas gdy z wersji wz. 1937 można było przestrzelić jedynie 40 mm. Do końca wojny każdy batalion piechoty miał przydzielony pluton takich armat, a każdy pułk – baterię. Łącznie dywizja piechoty posiadała 36 armat kalibru 45 mm. Armaty obu wersji znajdowały się też w wyposażeniu utworzonego przez komunistów Ludowego Wojska Polskiego, całkowicie podporządkowanego Armii Czerwonej.

Armata przeciwpancerna 45 mm wz. 1937 była w początkowym okresie wojny niemiecko-radzieckiej podstawową bronią przeciwpancerną oddziałów Armii Czerwonej.

CIEKAWY INFORMACJE

- Armaty wz. 1932 i 1937 stanowiły w odpowiednich wariantach podstawowe uzbrojenie czołgów lekkich T-26, BT-5 i BT-7 oraz samochodów pancernych BA-6 i BA-10, a wz. 1942 – czołgów T-70 i T-80.
- Istniała też uniwersalna wersja morska, stosowana na okrętach jako broń przeciwlotnicza.
- Zaletą armaty była możliwość strzelania pociskami odłamkowymi.

DANE TECHNICZNE

- Kaliber: 45 mm
- Wymiary: długość w położeniu marszowym 4,02 m; szerokość 1,63 m; wysokość 1,2 m
- Masa: w położeniu bojowym 560 kg, w położeniu marszowym 1200 kg
- Szybkostrzelność: 15–16 strzałów na minutę
- Prędkość początkowa pocisku: przeciwpancernego 760 m/s, odłamkowego 335 m/s
- Maksymalny zasięg: 8870 m
- Masa pocisku: przeciwpancernego 1,43 kg, odłamkowego 2,15 kg
- Przebijalność pancerza: 40 mm z dystansu 500 m

Armata przeciwpancerna 45 mm wz. 1937 wczesniej wersji zajmuje stanowisko bojowe.

122 MM HAUBICA M 30 WZ. 1938

ZSRR

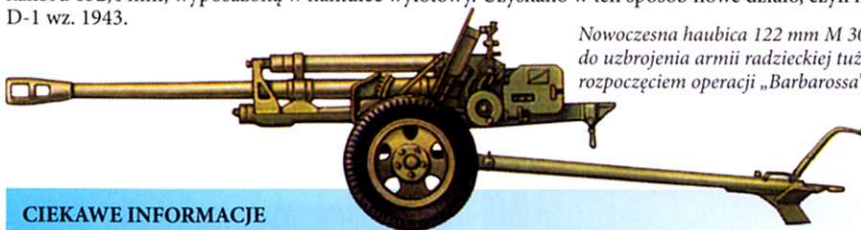
DANE TECHNICZNE

- Kaliber: 121,92 mm
- Wymiary: długość w położeniu marszowym 5,9 m; szerokość 1,975 m; wysokość 1,82 m
- Masa bojowa: 2350–2500 kg
- Szybkostrzelność: 5–6 wystrzałów na minutę
- Prędkość początkowa pocisku: pocisk burzący 515 m/s
- Maksymalny zasięg: 11 800 m
- Masa pocisku: 21,76 kg

Haubice M 30 w trakcie prowadzenia ognia stromotorowego.

Jeszcze w końcu XX w. haubica ta należała do uzbrojenia wielu państw dawnego Układu Warszawskiego lub związanych militarnie z byłym Związkiem Radzieckim. Jej założenia konstrukcyjne zostały opracowane w 2. połowie lat 30. przez zespół generała Fiodora Pietrowa, znanego konstruktora systemów artyleryjskich. Prototyp zbudowano w 1938 r., a produkcję seryjną uruchomiono na krótko przed „Barbarosą”. Haubicę przeznaczoną dla oddziałów artylerii występujących na szczeblu dywizji. Chociaż była bronią stromotorową przeznaczoną do niszczenia schronów i artylerii przeciwnika, często wykorzystywano ją do zwalczania pojazdów pancernych. Było to możliwe przy zastosowaniu pocisków kumulacyjnych. W pułku artylerii lekkiej w każdym dywizjonie znajdowało się 12 haubic, w pułku artylerii haubic – 20, a w Brygadzie artylerii haubicznej – 60. W 1943 r. na łożu tej haubicy zaczęto montować lufę kalibru 152,4 mm, wyposażoną w hamulec wylotowy. Uzyskano w ten sposób nowe działo, czyli haubicę D-1 wz. 1943.

Nowoczesna haubica 122 mm M 30 weszła do uzbrojenia armii radzieckiej tuż przed rozpoczęciem operacji „Barbarossa”.

CIEKAWY INFORMACJE

- Haubicę M 30 wykorzystano jako uzbrojenie działa szturmowego SU-122 budowanego na podwoziu czołgu T-34. Haubica była umieszczona na lawecie ustawionej na dnie pojazdu.
- W latach 1942–1943 zbudowano w ZSRR serię 21 dział samobieżnych SG-122, które stanowiły połączenie zdobycznego kadłuba niemieckiego czołgu PzKpfw III z haubicą M 30.

76,2 MM ARMATA DYWIZYJNA WZ. 1942 ZIS-3

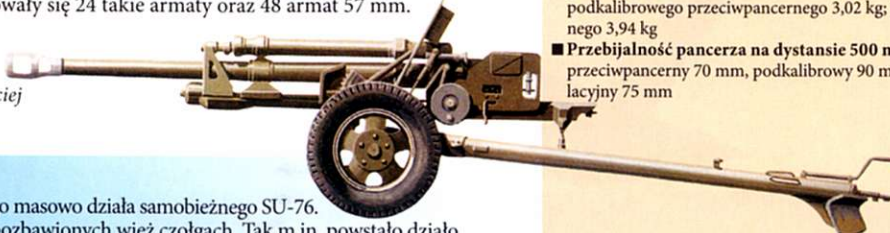
ZSRR

W 1935 r. zespół kierowany przez W. Grabina zakończył projektowanie i przedstawił prototyp nowej uniwersalnej armaty F-22 kalibru 76,2 mm. W 1936 r. zaczęto produkować ją w niewielkich seriach. Trzy lata później uruchomiono masową produkcję silnie zmodernizowanej wersji F-22-USW, która była wyłącznie armatą dywizyjną. Armia Czerwona zaczęła otrzymywać nowe armaty w końcu 1940 r. Większość egzemplarzy wpadła w 1941 r. w ręce niemieckie. Używane przez Wehrmacht jako przeciwpancerne lub montowane na działach samobieżnych cieszyły się u nowego właściciela dobrą opinią. W 1942 r. powstała zmodernizowana i lżejsza o 300 kg wersja ZIS-3. Wykorzystano w niej podwozie armaty 57 mm ZiS-2. Prototypowe egzemplarze przeszły próby na froncie jeszcze w końcu 1941 r. Produkcja seryjna ruszyła na początku następnego roku. Była to bardzo udana konstrukcja, służąca zarówno do niszczenia celów powierzchniowych, jak i do strzelania na wprost. Powszechnie stosowano ją jako armatę przeciwpancerną. Do każdej dywizji piechoty przydzielano pułk artylerii lekkiej liczący dwa dywizjony armat ZiS-3 (24 sztuki) i dywizjon haubic 122 mm (12 sztuk). W Brygadzie artylerii przeciwpancernej w późniejszym okresie wojny znajdowały się 24 takie armaty oraz 48 armat 57 mm.

Uniwersalna armata dywizyjna ZiS-3 była najczęściej wykorzystywana jako broń przeciwpancerna.

DANE TECHNICZNE

- Kaliber: 76,2 mm
- Wymiary: długość w położeniu marszowym 6,09 m; wysokość 1,37 m
- Masa: na stanowisku ogniowym 1116 kg, w położeniu marszowym 2150 kg
- Szybkostrzelność: 12–15 wystrzałów na minutę, maksymalnie 25
- Prędkość początkowa pocisku: 680 m/s, pocisku podkalibrowego 950 m/s, kumulacyjnego 325 m/s
- Maksymalny zasięg: 12 290 m
- Masa pocisku: odłamkowo-burzącego 6,21 kg; burzącego 6,23 kg; przeciwpancernego 6,3–6,5 kg; podkalibrowego przeciwpancernego 3,02 kg; kumulacyjnego 3,94 kg
- Przebijalność pancerza na dystansie 500 m: pocisk przeciwpancerny 70 mm, podkalibrowy 90 mm, kumulacyjny 75 mm

CIEKAWY INFORMACJE

- Armata ZiS-3 była uzbrojeniem produkowanego masowo działa samobieżnego SU-76.
- W Rumunii zdobyczne armaty ustawiano na pozbawionych wież czołgach. Tak m.in. powstało działo samobieżne TACAM R-2 używane jako niszczyciel czołgów.
- Armata 57 mm nosiła oznaczenie ZiS-2 i różniła się jedynie dłuższą lufą mniejszego kalibru.

■ 152 MM HAUBICOARMATA WZ. 1937

ZSRR

Działo to, znane także pod oznaczeniem MŁ-20, zostało skonstruowane w latach 1935–1937. Połączenie cech armaty i haubicy pozwalało na użycie go do zwalczania artylerii przeciwnika i niszczenia jego stałych umocnień na dystansie większym, niż mogły to robić zwykłe haubice. Jednocześnie z działa tego można było strzelać na wprost ogniem bezpośrednim. W razie potrzeby haubicoarmat MŁ-20 używano do zwalczania broni pancernej. Trafienie w czołg PzKpfw III lub IV, i to niekoniecznie pociskiem przeciwpancernym, lamało pancerz, demolując cały pojazd. Haubicoarmaty MŁ-20 stanowiły wyposażenie samodzielnych brygad artylerii ciężkiej liczących po 36 dział i przydzielanych na szczeblu armii. W okresie powojennym działa modernizowano i jeszcze do niedawna pozostawały one w wyposażeniu wielu armii. To także była dość udana konstrukcja, ale w pierwszych miesiącach wojny na Wschodzie nie odegrała większej roli. Przyczyna była prosta: działa wymagało ciężkiego ciągnika gąsienicowego, a te dostępne były zbyt powolne, by uciec przed niemieckimi oddziałami.

Haubicoarmata 152 mm wz. 1937 pozostawała podstawowym uzbrojeniem brygad artylerii ciężkiej przez cały okres wojny.

Porzucona w trakcie odwrotu wojsk radzieckich w czerwcu 1941 r. haubicoarmata 152 mm wz. 1937.

■ CIEKAWY INFORMACJE

- Haubicoarmatę MŁ-20 w 1943 r. ustawiono w pancernej nadbudowie na podwoziu czołgu KW-1. Tak powstało samobieżne działo przeciwpancerne SU-152, zwane „Zwierobojem”. Rok później w podobny sposób ustawiono MŁ-20 na podwoziu czołgu IS, tworząc pojazd ISU-152.
- W położeniu marszowym lufę działa cofano, aby zmniejszyć jej uszkodzenia.

■ 85 MM ARMATA PRZECIWOLOTNICZA WZ. 1939

ZSRR

■ DANE TECHNICZNE

- Kaliber: 85 mm
- Wymiary: długość w położeniu marszowym 7,05 m; szerokość 2,15 m; wysokość 2,25 m
- Masa bojowa: 4900 kg
- Szybkostrzelność: 15 wystrzałów na minutę
- Prędkość początkowa pocisku: 880 m/s
- Maksymalny zasięg: pionowy 10 500 m, poziomy 15 500 m
- Masa pocisku: 9,2 kg

Armata przeciwlotnicza 85 mm wz. 1939 w położeniu marszowym.

Konstrukcja tej półautomatycznej armaty była na tyle nowoczesna, a jej skuteczność na tyle wysoka, że pozostawała ona w wyposażeniu wielu armii jeszcze długo po wojnie. Nie konstruowano jej od podstaw, lecz wykorzystano lawetę wcześniejszej armaty kalibru 76,2 mm wz. 1938. Opracowana na krótko przed wybuchem II wojny światowej, w 1941 r. była już produkowana masowo. Przydzielano ją na szczeblu armii. Należała do oddziałów przeciwlotniczych pozostających do dyspozycji Odvodu Naczelnego Dowództwa. Była wykorzystywana głównie do obrony miast i obiektów strategicznych, ale w razie potrzeby służyła także do zwalczania broni pancernej ogniem na wprost. W 1941 r. lufę tej armaty ustawiono na lawecie haubicy M 30. Uzyskano w ten sposób armatę dywizyjną dwukrotnie lżejszą i znacznie tańszą niż armata przeciwlotnicza ustawiona na czterokołowej podstawie holowanej. Zbudowano jednak tylko 5 takich egzemplarzy.

Armata przeciwlotnicza 85 mm wz. 1939 w położeniu bojowym.

■ CIEKAWY INFORMACJE

- W czerwcu 1941 r. tylko w pięciu przygranicznych okręgach wojskowych znajdowało się 2616 tych armat.

■ 120 MM MOŹDZIERZ PUŁKOWY WZ. 1938

ZSRR

Moździerz ten znalazł się w wyposażeniu Armii Czerwonej w 1940 r. Ta bardzo udana konstrukcja została przyjęta do uzbrojenia – co wynika z jej nazwy – w 1938 r. po zakończeniu prób państwowych i wojskowych. Teoretycznie przy każdym pułku piechoty powinna znajdować się bateria moździerzy 120 mm, ale w pełni wymóg ten udało się zrealizować dopiero w późniejszym okresie wojny. Organizowano też samodzielne pułki moździerzy, liczące według etatu 631 żołnierzy i 36 moździerzy, pozostające do dyspozycji Odvodu Naczelnego Dowództwa. Przydzielano je w zależności od potrzeb do korpusów lub armii. Od 1943 r. produkowano zmodernizowaną wersję moździerza, która jeszcze przez wiele lat była używana w armiach satelitów Moskwy. Podczas wojny w LWP istniało 7 pułków wyposażonych w moździerz wz. 1938.

Ciężki moździerz 120 mm wz. 1938 w położeniu bojowym.

■ CIEKAWY INFORMACJE

- W czerwcu 1941 r. przygraniczne okręgi wojskowe posiadały już 1675 tych moździerzy.

■ DANE TECHNICZNE

- Kaliber: 120 mm
- Wymiary: długość lufy 1,86 m
- Masa bojowa: 275 kg
- Szybkostrzelność: praktyczna 6 wystrzałów, teoretyczna 12–15 wystrzałów na minutę
- Prędkość początkowa pocisku: 272 m/s
- Maksymalny zasięg: 1300–5700 m (zależnie od ładunku miotającego)
- Masa pocisku: 15,9–16,5 kg

Moździerz 120 mm w położeniu marszowym.

KALENDARIUM

NAJWAŻNIEJSZE WYDARZENIA STYCZNIA I LUTEGO 1942

13 I: żadna zbrodnia nie pozostanie bez kary – zgodne oświadczenie przedstawicieli dziewięciu okupowanych państw

Z inicjatywy premiera rządu polskiego gen. Władysława Sikorskiego przedstawiciele dziewięciu państw, których terytoria znalazły się pod niemiecką okupacją, ogłosiły wspólne stanowisko w sprawie zbrodni popełnianych na ich obywatelach i terenach. W spotkaniu, które miało miejsce w londyńskim St. James's Palace, wzięli udział reprezentanci Polski, Belgii, Czechosłowacji, Francuskiego Komitetu Narodowego, Grecji, Holandii, Luksemburga, Norwegii i Jugosławii. W wydanej deklaracji podkreślono, że wszyscy winni zbrodni w okupowanych państwach zostaną postawieni przed sądem po zakończeniu wojny. Jest to pierwsza wspólna deklaracja tego rodzaju przekazana przez sojuszników – wcześniej podobne oświadczenia składano indywidualnie.

Sojuszniczy statek transportowy, ofiara niemieckiego U-Boota, tonie w pobliżu wybrzeży USA.

Wielkiej Brytanii. Amerykanie są zszokowani brutalnym realizmem wojny – 14 I o zaledwie 175 km od Nowego Jorku tonie zbiornikowiec „Norness”, dwa dni wcześniej lupem U-Boota pada transportowiec „Cyclops”. To zaledwie początek niemieckiej operacji „Paukenschlag”. Dowódca niemieckiej broni podwodnej adm. Dönitz wysłał w pobliże Stanów Zjednoczonych swoje najbardziej doświadczone załogi. Za dnia okręty leżą na dnie, nocami atakują praktycznie bezbronne cele. Minie kilka długich tygodni, zanim Amerykanie sięgną po doświadczenia brytyjskie, organizując konwoje przybrzeżne, wygaszając światła na wybrzeżu i tworząc specjalne grupy bojowe, których zadaniem jest zwalczanie niemieckich okrętów podwodnych.

Szef Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy Reinhard Heydrich (z lewej) w towarzystwie SS-Obergruppenführera Karla Franka, dowódcy SS i policji w Protektoracie Czech i Moraw.

uczal w konferencji zajmowało się zagadnieniami praktycznymi, związanymi z planowanym przedsięwzięciem. Ustalano terytoria, od których miała się zacząć eksterminacja, los żydowskich robotników przymusowych pracujących na rzecz przemysłu zbrojeniowego i kwestię dzieci mających „mieszanych” rodziców.

13 I: niemieckie U-Booty mają szansę na powtórzenie sukcesów z początkowego okresu wojny

Niemieccy marynarze z okrętów podwodnych wyruszają na łowy do wschodnich wybrzeży USA. Amerykanie nie posiadają wojennego doświadczenia, ich statki są oświetlone lub poruszają się w pobliżu jasno oświetlonego wybrzeża. Straty rosą lawinowo – załogi U-Bootów mówią nawet o kolejnych „szczęśliwych dniach”, odnosząc się do okresu z początku wojny na morzu, gdy żegluga sprzymierzonych ponosiła olbrzymie straty na wodach wokół

20 I: w Wannsee odbywa się konferencja, podczas której ujawnione zostają plany fizycznej, masowej eksterminacji populacji europejskich Żydów

Szef Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy Reinhard Heydrich ma powody do zadowolenia. Po zakończeniu posiłku i podaniu kawy przedstawił zgromadzonym w Villa Am Grossen Wannsee przy Grossen Wannsee 56/58 w Berlinie dygnitarzom niemieckim plan eksterminacji europejskich Żydów. Wśród jego gości znaleźli się najwyżsi rangą urzędnicy ministerialni III Rzeszy, przedstawiciele SS oraz administracji terenów okupowanych przez Niemcy. Heydrich poinformował zebranych o zadaniu, jakie kierowana przez niego instytucja otrzymała od Hitlera. Z analizy dokumentów, jakiej dokonano po wojnie, wynika, że jedynie dwóch sekretarzy stanu nie wiedziało wcześniej o masowych deportacjach Żydów oraz ich egzekucjach na Wschodzie. Wszyscy pozostali uczestnicy konferencji byli w pełni świadomi pogromów, dokonywanych przez niemieckie oddziały specjalne. Niezależnie od tego wszyscy wyrazili gotowość współpracy w dziele eksterminacji ok. 11 mln europejskich Żydów. 15 osób biorących

STYCZEŃ 1942

- 1: sojusznicy określają się mianem narodów zjednoczonych
- 1: zacięte walki radziecko-niemieckie na Krymie, gdzie od 28 XII 1941 r. trwa ofensywa radziecka
- 1: zakaz sprzedaży nowych samochodów osobowych i ciężarówek w USA
- 2: Brytyjczycy zdobywają niemiecką bazę w Bardiji
- 2: Manila zdobyta przez Japończyków
- 3: Czang Kaj-szek zostaje głównodowodzącym sił sojuszniczych w Chinach
- 3: głównodowodzącym połączonych sił sojuszniczych w Azji Południowo-Wschodniej (ABDACOM – American-British-Dutch-Australian Command) zostaje gen. Archibald Wavell
- 5: Stalin nakazuje wojskom radzieckim przejście do ofensywy na całej długości frontu
- 5: rząd australijski zgadza się wysłać do Azji Południowo-Wschodniej I Korpus Australijski, w którego skład wchodzi doświadczone 6. i 7. Dywizje Piechoty
- 5: przedstawiciele holenderskich kościołów protestują przeciwko niemieckim metodom traktowania holenderskich Żydów
- 6: komuniści polscy podjęli decyzję o utworzeniu Gwardii Ludowej
- 6: w trakcie corocznego przemówienia o stanie państwa prezydent Roosevelt ogłosił, że Stany Zjednoczone wysłał do Wielkiej Brytanii siły lotnicze, lądowe i morskie
- 7: Japończycy łamią opór indyjskiej 11. Dywizji Piechoty broniącej Malajów
- 12: Hitler rozkazuje przebazowanie ciężkich okrętów Kriegsmarine „Gneisenau” i „Scharnhorst” z Brestu do Norwegii
- 13: Japończycy zdobywają Kuala Lumpur
- 13: przedstawiciele dziewięciu krajów okupowanych przez Niemcy ogłosili zamiar ścigania osób dopuszczających się zbrodni na tych terenach. Jest to pierwsza wspólna decyzja sojuszników dotycząca ścigania winnych zbrodni wojennych
- 13: początek nowego okresu prosperity dla U-Bootów – sześć okrętów podwodnych typu IX rozpoczyna patrole w pobliżu wschodnich wybrzeży USA
- 17: zdobycie niemieckiej bazy Halfaya w Afryce Północnej
- 17: pierwszy atak niemieckiego okrętu podwodnego na konwój arktyczny – U-454 topi brytyjski niszczyciel HMS „Matabele”
- 19: wojska radzieckie odbijają Możajsk, miasto leżące o 100 km na zachód od Moskwy
- 20: Churchill nakazuje przemianowanie Singapuru w „twierdzę broniąną do ostatniej kropli krwi”
- 20: pierwszy nalot japońskich bombowców na Singapur
- 20: konferencja w Wannsee, na której Reinhard Heydrich, szef Głównego Urzędu Bezpieczeństwa Rzeszy, kreśli ostateczne plany eliminacji wszystkich europejskich Żydów
- 21: początek kontrofensywy Rommla w Afryce Północnej, brytyjskie wojska w odwrocie
- 22: rozpoczyna się ewakuacja ok. pół miliona mieszkańców Leningradu
- 22: premier Japonii ostrzega Australijczyków, że w przypadku kontynuowania oporu wojska japońskie „nie będą znaly litości”
- 22: siły niemieckie w Afryce otrzymują nową nazwę – Armia Pancerna Afryka
- 23: Japończycy tworzą na Filipinach marionetkowy rząd, oficjalnie ciesząc się poparciem większości przedwojennego parlamentu
- 23: węgierscy żołnierze mordują w Nowym Sadzie 842 Serbów i Żydów, wpędzając ich na lód na Dunaju, a następnie ostrzelując ich ogniem artylerii
- 24: amerykańskie niszczyciele topią w pobliżu Balikpapanu cztery japońskie transportowce i patrolowce
- 24: radzieccy spadochroniarze atakują zaplecze niemieckie w pobliżu Wiaźmy

- 25: Tajlandia wypowiada wojnę Wielkiej Brytanii i Stanom Zjednoczonym
- 26: niemieckie oddziały rozbijają w pobliżu Msus w Libii brytyjską 2. Brygadę Pancerną
- 26: pierwsze oddziały amerykańskie przybywają do Wielkiej Brytanii
- 28: rząd Brazylii zrywa stosunki dyplomatyczne z Niemcami
- 29: oddziały Rommła zdobywają Bengazi
- 31: gen. SS Franz Stahlecker, dowódca Einsatzgruppe działającej w państwach bałtyckich, melduje zabicie 229 052 Żydów

Adolf Hitler w towarzystwie Alberta Speera. W chwili powołania go na stanowisko ministerialne Speer zajmował się planowaniem wyglądu powojennego Berlina.

14 II: siły bombowe RAF-u otrzymują nowe zadanie – mają „złamać morale ludności cywilnej”

Pod tym lapidarnym określeniem kryje się nowa taktyka sił bombowych RAF-u. Po kilkumiesięcznym okresie względnego spokoju samoloty RAF-u mają przedsięwziąć nową ofensywę bombową przeciwko Niemcom, tym razem jej ostrze ma zostać skierowane w ludność cywilną. Analizy skuteczności brytyjskich bombardowań wskazują, że załogi bombowców mają duże trudności ze znalezieniem stosunkowo niewielkich celów, jakimi są fabryki i zakłady przemysłowe. W związku z tym dowództwo postanowiło zmienić charakter bombardowań. Okazją jest też wprowadzenie do służby nowego ciężkiego bombowca Avro Lancaster i systemu radiowego naprowadzania na cel „Gee”. Do jednostek bombowych RAF-u trafia dyrektywa nakazująca atakowanie „morale wrogiej ludności cywilnej, zwłaszcza robotników przemysłowych”. Oznacza to przyzwolenie na atakowanie niemieckich celów nie tylko wojskowych, lecz również – a nawet przede wszystkim – cywilnych. 22 lutego na czele brytyjskiego lotnictwa bombowego staje nowy dowódca, 49-letni marsz. Arthur Harris, entuzjasta bombardowań dywanowych. Jego planom przeciwstawiają się jednak niektórzy członkowie brytyjskiego rządu, którzy uważają, że materiały wojenne, jakie w zwiększonych ilościach otrzymuje RAF, można byłoby wykorzystać znacznie efektywniej w inny sposób.

Marsz. Arthur Harris 22 lutego został nowym dowódcą lotnictwa bombowego RAF-u.

Brytyjska łódź desantowa przybija do burty okrętu, na którego pokładzie do Wielkiej Brytanii wrócą uczestnicy rajdu na niemiecki radar w Bruneval.

Najpierw drogę ucieczki blokuje gniazdo niemieckiego karabinu maszynowego, potem Brytyjczycy czekają – na próżno – na spotkanie z marynarzami, którzy mieli odebrać z plaży ocalałych z rajdu żołnierzy i ich cenną zdobycz. Ostatecznie pojawia się brytyjska łódź. We Francji pozostaje trzech zabitych i sześciu schwytanych spadochroniarzy.

8 II: Hitler mianuje ministrem uzbrojenia Alberta Speera

Dzień wcześniej w wypadku lotniczym ginie wracający do Berlina po spotkaniu z Hitlerem Fritz Todt, minister ds. uzbrojenia i amunicji. Hitler błyskawicznie znajduje zastępcę na to niezwykle istotne stanowisko. Urząd obejmując zaufany przyjaciel Führera, architekt Albert Speer. Jego zadanie będzie polegało na zwiększeniu wysiłku niemieckich fabryk. Hitler osobiście rozkazał mu zwiększenie produkcji broni o 50% do końca roku. Speer zamierza wypełnić jego polecenie, korzystając na olbrzymią skalę z niewolniczej pracy robotników przymusowych. Jego poprzednik na stanowisku zaledwie trzy tygodnie wcześniej ogłosił plan wydłużenia tygodnia pracy dla robotników fabrycznych.

LUTY 1942

- 1: początek racjonowania tytoniu w Niemczech
- 1: niemieckie okręty podwodne zaczynają korzystać z nowego szyfru „Triton”, który czasowo uniemożliwia Brytyjczykom odczytywanie ich korespondencji
- 1: z polecenia Hitlera stanowisko premiera rządu Norwegii obejmuje Vidkun Quisling
- 1: amerykański atak lotniczy na japońskie bazy na wyspach Gilberta i Marshalla
- 3: japoński atak na holenderską bazę w mieście Surabaja na Jawie
- 3: Japończycy bombardują Port Moresby
- 4: Japonia domaga się kapitulacji Singapuru
- 4: brytyjski ambasador w Egipcie wymusza na królu Faruku mianowanie nowego, probrytyjskiego rządu, otaczając czołgami jego pałac w Kairze – rząd powstaje dwa dni później
- 5: zatonięcie liniowca „Empress of Asia” wiozącego zaopatrzenie dla Singapuru
- 6: niemiecka ofensywa w Afryce Północnej zatrzymuje się na Linii Ghazala
- 7: w Prusach ma miejsce wypadek lotniczy, w którym ginie Fritz Todt, minister ds. produkcji uzbrojenia i amunicji
- 8: Hitler mianuje ministrem uzbrojenia Alberta Speera
- 8: Japończycy atakują Singapur
- 12: „wielka ucieczka” niemieckich okrętów z Brestu, ośmieszona flota brytyjska
- 14: nowe rozkazy dla RAF-u – bombowce mają „złamać morale ludności cywilnej, zwłaszcza pracowników fabryk”
- 14: Związek Walki Zbrojnej zostaje przekształcony w Armię Krajową, na jej czele staje Stefan Rowecki „Grot”
- 15: Japończycy zdobywają Palembang na Sumatrze
- 15: upadek Singapuru
- 19: parlament kanadyjski wprowadza pobór
- 19: silny nalot japoński na port Darwin w Australii
- 20: USA udzielają ZSRR pożyczki w wysokości 1 mld dolarów
- 20: Japończycy lądują na Bali
- 22: nowym dowódcą sił bombowych RAF-u zostaje marsz. Arthur Harris
- 23: japoński okręt podwodny I-17 ostrzeliwuje rafinerię amerykańską w Santa Barbara w Kalifornii. Jest to pierwszy w tej wojnie atak skierowany bezpośrednio na ląd należący do kontynentalnych Stanów Zjednoczonych
- 24: w rejonie Spass-Diemiańska wojska radzieckie okrążają sześć dywizji niemieckich
- 25: rozwiązanie ABDACOM, gen. Wavell wraca do Indii
- 27: bitwa na Morzu Jawajskim przegrana przez sprzymierzonych
- 27/28: udany rajd brytyjskich komandosów na wybrzeże Francji, celem są niemieckie instalacje radarowe
- 28: zagazowanie w obozie w Chełmnie 10 tys. polskich Żydów z getta w Łodzi

27/28 II: udany rajd brytyjskich spadochroniarzy na wybrzeże Francji, celem są niemieckie instalacje radarowe

Oddział brytyjskich żołnierzy z pułku spadochronowego dowodzony przez mjr. Johna Frosta przeprowadza skuteczną akcję na terytorium Francji. Celem grupy komandosów jest niemiecki punkt radarowy, mieszczący się w Bruneval w pobliżu Hawru. Brytyjczycy przejmują części nowoczesnego niemieckiego radaru typu Würzburg, biorą też cennego jeńca, żołnierza będącego operatorem urządzenia. W trakcie odwrotu przez chwilę wydaje się, że rajd zakończy się jednak niepowodzeniem.